

Självständigt arbete (15 hp)

Författare		Program/Kurs
Major Fredrik Lindblad		HSU12-14/HSU 9
Handledare		Antal ord: 15372
Docent Jerker Widén	Beteckning	Kurskod
Övlt Anders Enström		2HU033
<p>Marinens utveckling under åren 1999 - 2004 – ett resultat av interna intressen eller påverkan av yttre hot?</p> <p><u>Sammanfattning:</u></p> <p>Uppsatsens syfte är att förklara drivkrafterna som påverkade utvecklingen av den svenska marinen under åren 1999 - 2004. För att ta reda på svaret studeras utvecklingen och det politiska beslutsfattandet genom två olika perspektiv, avsikten är att ta reda på vilket perspektiv som har bäst förklaringskraft. Perspektiven baseras på två olika statsvetenskapliga förklaringsmodeller, som är hämtade från Graham Allison's <i>Essence of Decision</i>, Förklaringsmodellerna i denna uppsats kallas, det rationella aktörsperspektivet och det interna maktkampsperspektivet.</p> <p>Sammanfattningsvis kan konstateras att försvarsbeslut 2000 resulterade i en omfattande reduktion av marinens organisation och har även haft stor påverkan på hur marinen ser ut idag. I undersökning framgår det hur komplex processen runt politisk beslutsfattning är. Flera olika påverkansfaktorer som ekonomi, försvarsgrensrivalitet och det politiska spelet har betydelse för slutresultatet. De stora faktorerna bakom marinens utveckling bestod av ekonomiska reduktioner och ökade internationella ambitioner. Utifrån de två perspektiven går det inte att fastslå vilken som har bäst förklaringskraft, utan dessa två kompletterar varandra vilket i sig ger en bättre förklaringskraft.</p> <p><u>Nyckelord:</u> Marinen, utveckling, drivkrafter, försvarsbeslut, förklaringsmodeller</p>		

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	3
1.1 BAKGRUND OCH PROBLEMFORMULERING	3
1.2 SYFTE & FRÅGESTÄLLNING	6
1.3 AVGRÄNSNINGAR	7
1.4 METOD	7
1.5 FORSKNINGSLÄGE	11
1.6 MATERIAL	12
1.7 DISPOSITION	13
2. TEORETISKA FÖRKLARINGSMODELLER.....	14
2.1 DET RATIONELLA AKTÖRSPERSPEKTIVET	16
2.2 DET INTERNA MAKTKAMPSPERSPEKTIVET	18
2.3 OPERATIONALISERING AV FÖRKLARINGSMODELLERNA.....	19
3. SVENSKA MARINENS UTVECKLING	22
3.1 MARINENS UTVECKLING UR ETT RATIONELLT AKTÖRSPERSPEKTIV	23
3.2 MARINENS UTVECKLING UR ETT INTERNT MAKTKAMPSPERSPEKTIV	31
4. VÄRDERING AV FÖRKLARINGSMODELLERNA OCH RESULTATET	40
5. AVSLUTNING.....	44
5.1 SAMMANFATTNING	44
5.2 RESULTAT	45
5.3 AVSLUTANDE DISKUSSION	47
5.4 FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING.....	47
LITTERATUR OCH REFERENSFÖRTECKNING	49

1. Inledning

1.1 Bakgrund och problemformulering

Efter Berlinmurens fall 1989 och tio år av vakuum för Försvarsmakten, påbörjade ledande försvarspolitiker och militärer genomförandet av reformer som kom att innebära flera omvälvande förändringar. Försvarsbeslut 2000 och 2004 innebar nedläggning av ett stort antal förband och staber samt att invasionsförsvaret lades ned till förmån för ett insatsförsvär.¹ Försvarsbeslut 2009 beslutade om Försvarsmaktens inriktning till år 2014 där den stora förändringen med beslutet var att värnplikten togs ur bruk och ersattes med ett yrkesförsvär.² Ytterligare förändringsarbeten har genomförts under 2010 där ambitionen var ett användbart och tillgängligt insatsförsvär, som gav högre försvarseffekt för pengarna.³

Nu har dock pendeln åter svängt enligt politikerna, mot prioriteringen av det nationella försvaret i och med den ryska militära upprustningen.⁴ Sverige har gått från ett invasionsförsvär till ett insatsförsvär, och möjligen är nu landet på väg tillbaka till ett invasionsförsvär. Krigsspel och applex som genomförs på skolor och förband, där försvar av Sverige är i fokus, visar entydligt på att IO 14 inte är tillräcklig och i synnerhet inte marinens enheter. Spelen visar att marinen endast klarar insatser i en riktning, ost- eller västkusten.⁵

Förändringen drivs genom deltagande i internationella insatser med förband ur alla vapengrevar. Det är lätt att se förändringarna mot bakgrund av en radikalt förändrad omvärld och behovet av en ny inriktning för Försvarsmakten. Sverige har under senare år deltagit med marina enheter i ett antal internationella insatser runt om i världen. Insatserna har inneburit både markoperationer, luftoperationer och marina operationer. Detta är sannolikt en naturlig utveckling för ett insatt insatsförsvär, då omvärldsutvecklingen visar på ökade oroligheter som global terrorism, ökad piratverksamhet kopplat till globala transporter, utvecklingen i Mellanöstern och i Nordafrika.⁶ Omvärldsutvecklingen i vårt närområde påverkar oss också. Det militära hotet mot Sverige bedöms fortsatt vara lågt och Sverige uppfattas i första hand kunna

¹ Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*. (Stockholm: Regeringen, 1999) & Regeringens proposition 2004/05:5, *Vårt framtida försvar*. (Stockholm: Regeringen, 2004)

² Regeringens Proposition 2008/09:140 *Ett användbart försvar*. s.77

³ Försvarsdepartementet, (2010), *Inriktningsbeslut för Försvarsmakten 2010-2014*

⁴ http://www.svd.se/nyheter/inrikes/folkpartiet-vill-skapa-ny-varnplikt_8891990.svd 2014-03-21

⁵ Egna erfarenheter utifrån spel och applex på FHS

⁶ Försvarsmakten, *Försvarsmaktens utvecklingsplan 2012-2021* (FMUP 12). HKV 2011-02-04 23 320.52470 s.6

bli utsatt för politiska, diplomatiska och ekonomiska påtryckningar.⁷ Detta innebär dock inte att bruket av militära maktmedel kan uteslutas som del av dessa eftersom påtryckningarna inte nödvändigtvis är begränsade till konventionella medel och metoder.⁸

Sveriges marina förmåga att upprätthålla den nationella säkerheten skall enligt regering och riksdag anpassas efter rådande hotbild. Det åligger svenska myndigheter att samarbeta nationellt och internationellt för att upprätthålla den maritima säkerheten i vårt närområde.⁹

För att skapa en förståelse för hur marinen utvecklats mot det nya försvaret, redovisas kort försvarsbesluten och vilka förändringar som har skett gällande förband och utbildningsplattformar under 2000-talet.

Den 30 mars 2000 godkände riksdagsmajoriteten bestående av socialdemokrater, centerpartister och vänsterpartister propositionen ”Det nya försvaret”. Riksdagsbeslutet innebar bland annat att marina underhållsbataljoner mer än halverades, minkrigsavdelning, minsvepningsförband och marinkommandostab med stabsförband avvecklades helt, dock så skapades en ny minkrigsflottilj. Vidare innebar beslutet att det rörliga kustartilleriet lades i malpåse, att antalet amfibiebataljoner mer än halverades och att två stycken regementen avvecklades, KA 2 i Karlskrona och KA 3 på Gotland.¹⁰

Innan försvarsbeslutet 2000 hunnit verka fullt ut var det dags för nästa försvarsbeslut 2004, där regeringens bedömning var att Försvarmaktens grundorganisation borde ges en annan utformning för att marinens förmåga och insatsorganisation skall kunna få den inriktning som redovisades och föreslogs i propositionen.¹¹

Även detta beslut innebär stora förändringar för marinens organisation eftersom beslutet innebär att ett antal organisationsenheter lades ned. Andra ytstridsflottiljen (2. ysflj) Haninge/Berga, Älvsborgs amfibieregemente (Amf 4) Göteborg, Sydkustens marinbas (MarinB S) Karlskrona, Ostkustens marinbas (MarinB O) Haninge/Berga, Örlogsskolorna (ÖS) Karlskrona och Amfibiestridsskolan (AmfSS) Vaxholm.

⁷ FMUP 12, s. 6

⁸ FMUP 12, s. 6

⁹ Försvarmakten, *Doktrin för marina operationer*, (Stockholm: Försvarmakten, 2005), s.33-37

¹⁰ Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*. (Stockholm: Regeringen, 1999) s. 166 bilaga 3

¹¹ Regeringens proposition 2004/05:5, *Vårt framtida försvar*. (Stockholm: Regeringen, 2004) s. 136-137

Ett antal organisationsenheter omlokaliseras: Första utbåtsflottiljen (1. ubflj) från Haninge/Berga till Karlskrona och Vaxholms amfibieregemente (Amf 1) från Vaxholm till Haninge/Berga.¹²

Viss verksamhet flyttades: Marinbasverksamheten från Haninge/Berga till Haninge/Muskö, Verksamheten inom Fjärde minkrigsflottiljen från Haninge/Berga till Haninge/Muskö och Helikopterverksamheten från Haninge/Berga till Ronneby/Kallinge.

Efter denna stora omvälvning av marinen, där förband omlokaliseras eller avvecklas skulle det i regleringsbrevet till Försvarsmakten inför 2007 återigen ske förändringar. Amfibiebataljonen minskade från tre till en och en ubåt skulle avvecklas under 2007. Detta innebar att tre ubåtar skulle utgöra insatsförbandet, där även ubåtsräddningsfartyget HMS Belos ingick i flottiljen.¹³

I Försvarsmaktens utvecklingsplan 2012-2021 framgår det att.

”De senaste årens växelverkan mellan Ryssland och de västerländska aktörerna har förstärkt den säkerhetspolitiska betydelsen av Sveriges närområde med en rad spänningar som kan komma att medföra konsekvenser för Sverige. Energiutvinning och transporter, såväl i Östersjön som i Barents hav och Arktis, är centrala i sammanhanget då energiexporten utgör grunden för den ryska ekonomin. Detta kan utgöra ett motiv för ryskt säkerhetspolitiskt agerande.”¹⁴

De tydligaste åtaganden Ryssland har valt att genomföra är att ”skydda sina medborgare”. Trots världsoptionens ogillande invaderades Georgien 2008 och 2014 var det Krim som stod på tur.

Under år 2006 genomförde Patrik Gardesten en kandidatuppsats i krigsvetenskap om marinen insatsorganisation genom att analysera försvarsbeslut 2004. Syftet med uppsatsen var:

”öka förståelsen för politisk beslutsfattning och för vilka faktorer som via politiskt beslut indirekt kan påverka utformningen av den marina insatsorganisationen. Genom ana-

¹² Försvarsmaktens grundorganisation: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/02/98/35/03888b72.pdf> 2014-03-03

¹³ Regeringen. *Regleringsbrev 2007*, (Stockholm: Regeringen, 2006), s. 7

¹⁴ FMUP 12 s. 6

lysen skall dessutom en ökad förståelse för utformningen av marinens insatsorganisation erhållas.”¹⁵

Gardestens slutsatser i sitt arbete om politisk beslutsfattning är en komplex process där flera olika påverkansfaktorer har betydelse för slutresultatet. Skall man förstå en militär organisations design är det ett måste att studera politisk beslutsfattning och hur olika aktörers påverkan spelat in på det slutliga resultatet. Först då kan man enligt Gardesten sätta in organisationen i det sammanhang där dess existens har betydelse.¹⁶ Författaren av denna studie har valt att fokusera på drivkraften bakom marinens utveckling med utgångspunkt på försvarsbeslut 2000 och detta i syfte att skapa en bild av hur dessa drivkrafter har tillkommit. Är det ekonomiska drivkrafter styrda av politiken eller av försvarsindustrin som ligger bakom, eller är det en maktkamp inom försvaret eller mellan de politiska partierna, eller har det säkerhetspolitiska läget i vårt närområde varit drivkraften?

1.2 Syfte & frågeställning

Syftet med studien är således att undersöka drivkrafterna bakom marinens utveckling under åren 1999 - 2004. Varför ser marinen ut som den gör? Vilka är drivkrafterna bakom utvecklingen? Drivkraft syftar vanligen på det som förändrar och medför händelseutveckling i samhället. Den som ger sig i kast med att försöka förstå bakomliggande drivkrafter på samhällsnivå upptäcker snart att dessa endast i undantagsfall är isolerade. Istället är de delar av ett komplex, där många aktörer och händelser samverkar.¹⁷

För att kunna förklara vilken eller vilka drivkrafter som ligger bakom marinens utveckling efter försvarsbeslutet 2000 (FB00) kommer försvarsbeslutsprocessen att tolkas utifrån två förklaringsmodeller vilka utgör den teoretiska ansatsen i uppsatsen. Motivet till förklaringsmodellerna är att uppsatsen skall behandla en organisations utformning som ett resultat av nationell beslutsfattning. I en analys av förklaringsmodeller är det möjligt att fastslå att det går att finna ett flertal olika modeller som är lämpliga att använda för detta. Dessa modeller kan användas för att granska och tolka ett beslut, en händelse eller ett förlopp, där de direkta konsekvenserna kan ge en såväl direkt som indirekt påverkan inom en organisation. De förkla-

¹⁵ Gardesten, Patrik, ”Marinens insatsorganisation – i vems intresse?” kandidatuppsats i krigsvetenskap (Stockholm: Försvarshögskolan, 2006) s.5

¹⁶ Gardesten, ”Marinens insatsorganisation – i vems intresse?”, s. 40

¹⁷ <http://www.synonymer.se/?query=Drivkraft> 2014-03-04

ringsmodeller som används i denna uppsats härrör från Graham Allison's *Essence of Decision*¹⁸ och dessa förklaringsmodeller diskuteras mer utförligt i kapitel 2.

För att uppnå syftet med uppsatsen kommer två forskningsfrågor att ställas:

- Vilka var drivkrafterna bakom marinens utveckling utifrån ett rationellt aktörsperspektiv?
- Vilka var drivkrafterna bakom marinens utveckling utifrån ett internt maktkampsperspektiv?

Svaret på dessa frågor utgör en grund för uppsatsens resultat och därmed också svaret på vilka drivkrafter som låg bakom utformningen av marinens utveckling.

1.3 Avgränsningar

Under den period som undersöks i denna uppsats genomgick hela Försvarsmakten en stor förändringsprocess. I denna ansats avgränsas dock undersökningen till marinen eftersom författaren som marinofficer har fördjupad erfarenhet från denna vapengren, och ansatsen utgår från en tidigare studie i motsvarande ämne. När det gäller marinen är det marinens organisation som avses vilket innefattar utbildningsplatser, stödfunktioner och insatsförband. Dock har författaren valt att exkludera marint hemvärn i denna studie. Undersökningen kommer inte att gå djupare ner i enskilda funktioner inom marinen utan tanken är att ha en övergripande syn på marinens utveckling.

I denna studie används inget hemligt material utan endast öppna källor, där det empiriska underlaget har sin tyngdpunkt på försvarsbeslutet 2000 med efterföljande motioner. Vissa nedslag kommer dock att ske i senare daterade dokument från riksdag och regering. Detta innebär att tidsperioden för undersökningen har sitt fokus mellan åren 1999 till 2004, kopplat till försvarsbeslutet. Gällande intervjuer har endast ett fåtal nyckelpersoner identifierats som t.ex. dåvarande marinchef, dåvarande försvarsminister vilket bedöms täcka behoven för denna undersökning.

1.4 Metod

Den valda metoden för uppsatsen är en kombination av kvalitativ textanalys och semistrukturerade intervjuer. Valet av en kvalitativ studie är relevant eftersom undersökningen i stor ut-

¹⁸ Allison, Graham & Zelikow, Philip, *Essence of Decision* (New York: Longman, 1999)

sträckning kommer att besvara frågorna kring *hur* och *varför* ett visst fenomen förekommer.¹⁹ Studien ska påvisa tydliga argument – helst på ett sådant sätt att läsaren kan göra en oberoende bedömning av analysen. Det innebär inte att argumenten skall framställas på ett partiskt sätt (t.ex. genom att bara presentera sådana resultat som stärker undersökarens slutsatser), utan att bevisen ska presenteras oavsett om det stärker eller undergräver slutsatsen.²⁰ I den här uppsatsen ligger fokus på textanalysen, vilket sker med stöd av två samhällsvetenskapliga perspektiv, dessa perspektiv innehåller generella frågeställningar som används för att rama in undersökningen. Författaren kommer noggrant gå igenom det empiriska materialet som presenteras under punkten 1.6. med syftet att lyfta fram *hur* och *varför* drivkrafterna har påverkat besluten och vidare marinens utveckling. För att identifiera drivkrafterna används dessa generella frågeställningar vilket ger författaren verktygen att identifiera och urskilja vilka de centrala drivkrafterna är för respektive perspektiv. Det är viktigt att operationalisera frågeställningarna på ett relevant sätt för att vidmakthålla förmågan att identifiera drivkrafter. Detta sker i kapitel 2. Intervjuerna som genomförs under arbetet används till att bekräfta empirin, där syftet är att positivt eller negativt förstärka de slutsatser som författaren kommit fram till.

Det kvalitativa angreppssättet får sägas ha som syfte att förklara innebörden av en viss företeelse. Här ges naturligtvis utrymme för tolkning av intervju svar och det är viktigt att som författare förhålla sig kritisk i arbetet med att dra slutsatser för att minimera att hypotesen blir en självuppfyllande profetia.

Risken med en kvalitativ studie är att resultaten kan bli svåra att tolka eftersom det är svårt att kvantifiera eller värdera dem på ett adekvat sätt.²¹

Val av intervju personer

Tillgänglighet har varit avgörande för valet av intervju personer. Dels geografisk tillgänglighet till respektive person eftersom uppsatsarbetet genomförts i Stockholm, dels personens tidsmässiga tillgänglighet eftersom ett flertal intervjuer skulle genomföras på relativt kort tid.

Valet av intervju personer har styrts av att författaren önskat en spridning med avseende på vilka roller/befattningar personen haft och när i tiden personen haft dem. Sålunda finns en spridning i arbetsuppgifter och en spridning i tid. Dessutom har ambitionen varit att intervju

¹⁹ Yin, Robert K. *Case Study Research: Design and Methods*, 3 uppl. (Thousand Oaks: Sage publications, 2003) s. 5

²⁰ Yin, *Case Study Research: Design and Methods*, s. 164

²¹ Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, 5 uppl. (Malmö: Liber AB, 2002) s. 271

personer som har haft stor insyn i beslutprocesser och som har djuplodande kunskap om det politiska spelet inför försvarsbeslut.

Ytterligare en del av valet av intervjupersoner har varit kopplat till de enskilda personernas förmåga att de facto påverka eller ha stort inflytande på de beslut som fattats gällande marinsens framtid och utveckling.

Intervjuprocessen

Enligt metodböckerna kan intervjuer vara antingen standardiserade och strukturerade eller ostandardiserade och ostrukturerade. En standardiserad intervju har karaktären av i förväg uppställda frågor med någorlunda fasta svarsalternativ. En ostandardiserad intervju är istället mindre definierad och syftar till att få intervjupersonen att presentera sina värderingar. Intervjupersonen – den som blir intervjuad – skall i detta fall stimuleras att utveckla sina funderingar och aktivt reflektera över sina åsikter.²² Författaren har valt den semistrukturerade modellen då det ger författaren större möjligheter till följdfrågor. Intervjuprocessen i denna uppsats går till väga på följande sätt: respondenterna kontaktas via mail eller telefon där författaren och undersökningen kort presenteras, därefter sker ett möte där en djupare presentation av undersökningen sker och det ger respondenten en möjlighet att tala fritt innan intervjuen startar. Intervjuen anpassas sedan efter respondentens bakgrund och kunnandet i syfte att få ut det bästa av mötet. Materialet av mötet bearbetas sedan och utgör en viktig del av det empiriska underlaget.

Vinsterna med denna typ av intervjuer är att de kan fånga upp och bygga vidare på intressanta ämnen under det pågående samtalet.²³ Genom att kombinera olika metoder skapas förutsättningarna till triangulering²⁴ av materialet. Den semistrukturerade intervjun kommer sålunda inte att ge möjligheten för intervjupersonen att svara kortfattat utan denne kommer att behöva utveckla sitt resonemang. Emellertid kommer samma grundfrågor att ställas till alla intervjuade. Detta innebär att båda teknikerna som beskrivits ovan har kombinerats, vilket är vanligt vid kvalitativt orienterade forskningsintervjuer.²⁵

Författaren har lagt stor möda på att skapa semantiskt klara intervjufrågor i ett försök att formulera dem precis för att minimera risken att de intervjuade tolkar frågorna på olika sätt.

²² Angelöw, Bosse & Jonsson, Thom, *Introduktion till socialpsykologi*, 2 uppl. (Lund: Studentlitteratur, 2000) s. 78

²³ Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 301-304

²⁴ Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 260

²⁵ Angelöw & Jonsson, *Introduktion till socialpsykologi*, s. 79

Alla typer av frågor av ”påståendekaraktär” har därför undvikits och frågorna har ställts på ett mer öppet och neutralt sätt. Personerna informerades på förhand om att intervjun skulle komma att handla om marinens utveckling under åren 1999 - 2004, men inga detaljer gavs kring intervjufrågorna. Anledningen till att inte ge mer information före intervjutillfället var att skapa bästa möjliga förutsättningar för att få personerna att prata öppet om sina åsikter och erfarenheter. Om personerna redan innan fått information om vilka frågor som skulle komma att ställas finns en risk för ovilja mot att erkänna eventuell inblandning i mindre lämpliga beslut och ageranden. Intervjuerna kan bidra med fakta som inte redovisas i det empiriska underlaget. Intervjuunderlaget kan bidra till en större förståelse av undersökningen och nyansera uppsatsens slutsatser.

Val av litteratur

I en uppsats av den här karaktären är urvalet centralt. Allt från debattartiklar, utlåtanden från Försvarmakten, riksdagsutskottens betänkanden samt försvarsberedningens rapporter som till stor del ligger till grund för propositionen. Tanken är att få fram vilka drivkrafter som styrde riktningen på försvarsbeslutet. Att propositionen ska vara med tycks självklart eftersom den är själva förslaget och med den kommer motioner där enskilda ledamöter såväl som partier profilerar sig i frågan. Från Försvarmakten utnyttjas doktriner och styrdokument som referenslitteratur, samt framför allt marinens utvecklingsplan.

Uppsatsen kommer att ha ett empiriskt fokus. I de empiriska vetenskaperna finns det så gott som alltid en osäkerhet i mätvärden vilket innebär att det inte går att prata om absoluta bevis, utan istället om olika hög grad av korrelation, validitet och reliabilitet.²⁶

För att sedan kunna förklara vilken eller vilka faktorer som låg bakom marinens utveckling efter försvarsbeslutet 2000 (FB00) kommer försvarsbeslutprocessen att tolkas med två förklaringsmodeller som utgör den teoretiska ansatsen i uppsatsen, dessa härrör från Graham Allison's *Essence of Decision*²⁷. Dessa förklaringsmodeller redovisas och operationaliseras i kapitel två.

²⁶ Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 244, 257

²⁷ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, 1999

1.5 Forskningsläge

Metoden och teorin som nyttjas i denna uppsats är väl beprövad både nationellt och internationellt. Ett antal uppsatser på Försvarshögskolan har även utgått från Allison's förklaringsmodeller. Här presenteras därför endast de som direkt har påverkat eller inspirerat denna uppsats.

Patrik Gardesten använder i sin uppsats från 2006 om ”*Marinens insatsorganisation – i vems intresse?*”²⁸ två av Allison's förklaringsmodeller, den rationella förklaringsmodellen och den intressevärnande förklaringsmodellen. Gardestens resultat går i linje med Allison's önskan att förklaringsmodellerna kompletterar varandra och ökar förståelsen för uppsatsens resultat. Vissa av slutsatserna i Gardestens uppsats redovisades i inledningen av denna uppsats. Gardestens uppsats och denna uppsats kompletterar varandra då ämnena, teorin och tidsperioderna är likartade.

Per Edling använder också i sin uppsats om *Ubåtsjaktförmågans utveckling under 1980-talet*²⁹ två av Allison's förklaringsmodeller, rationellt beslutsfattande och maktutövat beslutsfattande. Edlings resultat är att rationellt beslutsfattande bäst förklarar denna utveckling och att perspektiven inte kompletterar varandra på ett bra sätt. Även Edlings uppsats har inspirerat denna när det gäller Allison's modell, i övrigt skiljer de sig i tid, rum och ämne.

Gällande ämnet så finns det ett antal kandidat- och magistertuppsatser författade på Försvarshögskolan som berör både Marinen³⁰ och Försvarsbesluten³¹, dock inte i denna kontext.

Det som skiljer denna uppsats från ovan nämnda, är att författaren av denna uppsats har valt att operationalisera förklaringsmodellerna annorlunda (se kapitel två) och även valt att angripa ämnet från en annan vinkel. Undersökningen skiljer sig på det sättet att författaren utgår från ett tidigare försvarsbeslut samt hela marinens organisation. Syftet och bidraget är att ta reda på hur drivkrafterna påverkade marinens utveckling samt hur de drevs igenom: var det genom rationellt beslutsfattande eller som en följd av den interna maktkampen?

²⁸ Gardesten, ”Marinens insatsorganisation – i vems intresse?”

²⁹ Edling, Per, ”Ubåtsjaktförmågans utveckling under 1980-talet” kandidatuppsats i krigsvetenskap (Stockholm: Försvarshögskolan, 2010)

³⁰ Börjesson, Dick, ”Försvarsmakten och svensk maritim politik - ”en lycklig skilsmässa?” kandidatuppsats i krigsvetenskap (Stockholm: Försvarshögskolan, 2005)

³¹ Dahlmark, Tomas, ”Internationaliseringen av den svenska Försvarsmakten sett ur ett policyperspektiv med fokus på åren 1992-2001” kandidatuppsats i krigsvetenskap (Stockholm: Försvarshögskolan, 2002)

Slutsats av tidigare forskningsläge är att det finns omfattande material på ämnesområdena marinen och försvarsbeslut(en), med olika forskningsansatser. Ofta har Allison's teoretiska modell nyttjats för att förklara olika företeelser inom detta område.

1.6 Material

Studien i denna uppsats behandlar marinens utveckling under åren 1999 - 2004, där försvarsbesluten har en stor inverkan. Därför kommer underlaget i huvudsak från regeringens och riksdagens beredningar, motioner och propositioner där tyngdpunkten fokuserar på *Regeringens proposition 1999/2000:30 Det nya försvaret*. Beredningarna och propositionerna uttrycker vad regeringen och riksdagen vill åstadkomma, vilket gör dem till relevanta källor. Beredningarna från regeringen och riksdagen har generellt en bred parlamentarisk representation vilket ökar trovärdigheten och sannolikheten, samt att propositioner och beredningar ofta tas fram tillsammans med extern expertis från flera myndigheter och departement. På myndighetsnivå (Försvarsmakten) utgår författaren från interna styrdokument mellan 2000 och 2014, där tyngdpunkten ligger runt 2000. I övrigt används även doktriner som källor. Doktrinerna som nyttjas är Militärstrategisk doktrin från 2002 och Doktrin för marina operationer från 2005. Trovärdigheten i Försvarsmaktsdokumenten får anses vara stor när dessa utgör order och styrningar från högsta ledningen. Tillsammans med regeringens direktiv och Försvarsmaktens dokument anser författaren att dessa källor täcker behoven för att besvara frågeställningarna. Som primärkälla inom området används ett flertal respondenter, vilka ingick i politiska eller militära arbetsgrupper vid framtagandet av försvarsbeslutet och på det viset påverkade marinens utveckling under början av 2000-talet. Respondenternas sakkunskap inom området får ses som mycket trovärdig. Underlaget från respondenterna utgör ett viktigt komplement till det skriftliga empiriska materialet.

Den källkritiska granskningen utgår från fyra grundläggande regler: äkthet, oberoende, samtidighet och tendens.³² Eftersom studiens källmaterial utgörs av formella beslutshandlingar och intervjuanteckningar innebär det följaktligen att dessa är primärkällor. Det finns ingen anledning att ifrågasätta äkthet eller samtidighet. Det finns inte något skäl att tro att en källa inte skulle återge en aktörs ståndpunkt vid aktuell tidpunkt.³³ Processen som analyseras är den po-

³² Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik; Wägnerud, Lena *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3 uppl. (Stockholm: Norstedts Juridik AB, 2007) s. 314

³³ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wägnerud, *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. s. 321

litiska beslutsprocessen som förekommer den marina utvecklingen. Därför ligger det i sakens natur att olika källor är tendensiösa i bemärkelsen *partsinlagor*.³⁴ Det är skillnaderna, likheterna och relationerna mellan de olika aktörernas ställningstaganden i processen som studien analyserar, inte om aktörernas utsagor beskriver verkliga eller sanningslika omständigheter.

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med en bakgrundsbeskrivning för att skapa en förståelse för ämnet och problemformuleringen. I det första kapitlet redovisas även syfte och frågeställningar, metod, avgränsningar och vilket material som skall nyttjas. Därefter i kapitel två övergår det till vilken teori som skall nyttjas för att skapa en bredare förståelse för hur undersökningen skall genomföras. Den inleds med en redovisning av Allison's teoretiska förklaringsmodell och därefter beskrivs två av Allison's förklaringsmodeller, rationellt aktörsperspektiv och internt makt-kampsperspektiv samt hur operationaliseringen av dessa modeller sker.

Tredje kapitlet utgör en operationalisering av förklaringsmodellerna och skapar det raster efter vilka empirin läggs fram och analyseras varifrån slutsatser extraheras och redovisas.

I det fjärde kapitlet värderas sedan studien genom uppsatsens teoretiska utgångspunkter tillsammans med de dragna slutsatserna ur empirin från kapitel tre för att sedan diskuteras.

Avslutningsvis, i kapitel fem, sammanfattas uppsatsen utifrån diskussionen i kapitel fyra och resultatet kommenteras. Därefter sker en avslutande diskussion från det redovisade underlaget samt förslag på vidare forskning.

³⁴ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wägnerud, *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad.* s. 321

2. Teoretiska förklaringsmodeller

Detta kapitel inleds med att beskriva förklaringsmodellerna utifrån Graham Allison's *Essence of Decision*.³⁵ Därefter redovisas respektive modell som författaren använder sig av i denna studie. Slutligen redovisas på vilket sätt de är tänkta att användas som analysverktyg vid studier av det empiriska material som påverkat marinens utveckling.

Gardesten beskriver i sin uppsats under teori kapitlet hur:

”författaren eller forskaren tar sin teoretiska utgångspunkt i förklaringsmodeller eller olika perspektiv med syfte att tolka strategier, beslutsfattning eller skeenden är ett vanligt fenomen då problemställningen är komplex och svaret på forskningsfrågan inte kan besvaras genom att enbart studera fakta. Syftet med förklaringsmodeller är viktigt att understryka och det är att genom studier av ett objekt genom ett särskilt perspektiv kunna förklara eller skapa förståelse för om eller med vilken grad just det perspektivet påverkar objektets skeende eller utformning, till exempel i hur hög grad ett beslut bygger på rationalitet eller ej.”³⁶

Denna ansats nyttjas även av författaren av denna uppsats. Att använda förklaringsmodeller i en uppsats kan bistå författaren med olika analysverktyg vilket kan leda fram till användbar data att analysera.

Varför författaren valt just Allison's förklaringsmodeller beror dels på att den är väl beprövad, dels på att det finns gott om empiriskt material att studera avseende hur den använts. Dock kommer denna uppsats att både nyttja och tolka dessa modeller annorlunda än vad t.ex. Gardesten gjorde.

Graham Allison är en amerikansk statsvetare som år 1971 skrev verket *The Essence of Decision*, i vilket han försöker förklara Kubakrisen 1962 utifrån tre olika förklaringsmodeller eller perspektiv. Hans förklaring är att det finns ett logiskt system som har till syfte att spåra betydelsefulla och kritiskt avgörande faktorer som vid ett specifikt kritiskt ögonblick skapar ett visst händelseförlopp istället för ett annat.³⁷ Allison's förklaringsmodeller beskrivs av Allison själv som ett raster likt ett fiskenät, där fiskenätets djup och tätheten på maskorna hjälper till

³⁵ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, 1999

³⁶ Gardesten, ”Marinens insatsorganisation – i vems intresse?”, s. 11

³⁷ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 4

att fånga ”fisken” som önskas.³⁸ En enkel granskning av Allison's teori visar att respektive modell är tänkt att utifrån ett gemensamt händelseförlopp ge förklarande beskrivningar av vad som varit avgörande för händelseutvecklingen. Med andra ord beskrivs tre olika perspektiv utifrån vilka ett händelseförlopp kan ses.

En kort sammanfattning av respektive modell och vilken angreppsvinkel de har, kan ge läsaren en allmän vägledning.

Modell I: The Rational Actor, som i denna uppsats benämns det rationella aktörsperspektivet. Den här modellen beskriver ett agerande där en rationellt tänkande aktör väljer mellan olika alternativ för att hantera en situation efter en bestämd målsättning. Modellen visar vilka målsättningar som finns hos aktören när den uppkomna händelsen som kräver handling äger rum samt om handlingen är ett bra val och vilka konsekvenser valet får.³⁹

Modell II: Organizational Behavior, som i denna uppsats benämns det organisatoriska perspektivet. Modellen tar sin utgångspunkt i den aktuella organisationens utseende, handlingsregler, vedertagna eller förutbestämda processer och byråkratiska funktioner som främst påverkar uppträdandet. Besluten fattas utifrån fastställda regler, vilket gör att de inte fattas utifrån enskilda individers åsikter.⁴⁰

Modell III: Governmental Politics, som i denna uppsats benämns det interna maktkampsperspektivet. Modellen bygger på att det är ett individuellt beslutsfattande samt hur enskilda individer väljer att agera utifrån sina personliga målsättningar och hur det påverkar handlingarna. Enskilda individer, deras mål och interna konkurrens, kopplat till besluten är det som studeras i denna modell.⁴¹

Poängen med teorin är att modellerna kompletterar varandra med sitt innehåll och kan ge olika svar på samma problem. Allison använder modellerna var för sig som en slags sökmotor för att identifiera och söka svar inom olika områden.⁴² Allison menar att alla tre modellerna skall överlappa varandra för att få en sådan tydlig bild som möjligt. Att bara använda en mo-

³⁸ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 4

³⁹ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 13-18

⁴⁰ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 143-144

⁴¹ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 255

⁴² Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 392

dell ger inga fullständiga svar. Däremot kan två av modellerna användas och ställas mot varandra för att ge en så tydlig bild av problemet som möjligt.⁴³

Författaren av denna uppsats har valt att ställa modell I: det rationella aktörsperspektivet och modell III: det interna maktkampsperspektivet mot varandra i syfte att få den bästa förklaringskraften. Modell I utgör den grundläggande modellen av de tre enligt Allison och till den så kan en eller två av de andra modellerna ställas. I modellen konstrueras händelsen i ett större sammanhang, där mönster skapas och bilder sätts samman för att få en helhet. Modell III fokuserar istället på de individer som finns i organisationen och deras beslut.⁴⁴ Med utgångspunkt i detta och beskrivningen av Allisons tre förklaringsmodeller ovan anser författaren att modell I och III är de som på bäst sätt kan besvara uppsatsens forskningsfrågor. Motivet till detta är att i frågeställningen vill författaren undersöka drivkrafterna bakom marinens utveckling och om besluten är rationella eller beslutade genom en intern maktkamp. Undersökningen utgår från ett antal aktörer och vilka handlingar de har utfört eller har underlåtit att utföra. Försvarsbeslutet är i högsta grad politiska varför modell III blir ett viktigt verktyg i analysen. Modell II valdes bort på grund av att den har minst förklaringskraft kopplat till frågeställningarna, eftersom denna modell förutsätter vedertagna eller förutbestämda processer samt att beslut fattas utifrån fastställda regler. Försvarsbeslutsprocessen karakteriseras snarare av aktörers agendor och skiftande ekonomiska ramar. Författaren anser också att denna modellbeskrivning visar att det primärt är de perspektiv som den första och den tredje modellen utgår från som kan besvara de tidigare framförda drivkrafterna till marinens utveckling. Därför beskrivs enbart dessa två och deras frågeställningar utvecklas därefter till anpassade analytiska nät.

2.1 Det rationella aktörsperspektivet

I det rationella aktörsperspektivet är det staten eller en organisation som är den aktör som studeras och dessa ses som enhetliga beslutsenheter. I denna uppsats och förklaringsmodell utgörs aktören av staten Sverige med riksdagen och dess regering. Aktörsperspektivet grundas på att en handling utförs i syfte att lösa ett strategiskt problem. Aktören och därmed även statsapparaten har ett mål med sin handling.⁴⁵ Allison menar att en aktör alltid strävar efter att

⁴³ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 389, 392

⁴⁴ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 389, 392

⁴⁵ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 15

valet och handlingen är *kostnadseffektivt*. Allison drar även liknelser med spelteorin där det alltid finns ett bästa alternativ för att vinna spelet.⁴⁶

Till detta finns fyra variabler som formar aktörsperspektivet:⁴⁷

- Mål och syfte
- Alternativ
- Konsekvenser
- Val

Forskaren eller författaren föreslår använda dessa för att analysera organisationen. *Mål och syfte* är en organisations intressen och värde, *alternativ* står för olika val som organisationen som beslutsfattare gör med grund i olika valmöjligheter som finns likt godis i en godisaffär. *Konsekvenser* har en stor roll i varje alternativ, då varje alternativ kan ge ett antal olika konsekvenser där utfallen kan bli både positiva och negativa. Den fjärde variabeln, *val*, innebär att rationella val består av att välja det alternativ vars konsekvenser rankas högst hos beslutsfattaren för att nå mål och syfte.⁴⁸

Med utgångspunkt i förklaringsmodellen föreslår Allison att följande frågor bör ställas för att kunna svara på frågan om bästa handlingsalternativ och dess förväntade effekt:⁴⁹

1. Vilka är de omständigheter som staten ser som hot eller möjligheter?
2. Vilka är statens målsättningar?
3. Vad är målet eller det upplevda alternativet för att ta itu med det här problemet?
4. Vilka strategiska kostnader är respektive handlingsalternativ förknippade med?
5. Vilket är det bästa alternativet utifrån rådande omständigheter?

Den kritik som vanligast förekommer mot den rationella förklaringsmodellen påvisar att den är orealistisk, då kritiken gör gällande att beslutsfattarna tvingas rangordna olika alternativ samt att andra faktorer som påverkar inte går att bortse från. Allison berör denna kritik mot modellen i sin bok. Han skriver också att det kan finnas andra förklaringar på det man studerar, att det är mer individrelaterat än det man uppfattar som rationellt.⁵⁰ Styrkan däremot i denna förklaringsmodell är framförallt kopplingen till logiken, d.v.s. vi kan förutsätta att aktö-

⁴⁶ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 17

⁴⁷ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 18

⁴⁸ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 18

⁴⁹ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 389 - 390

⁵⁰ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 19

rer är rationella och att genomförandet styrs av rationella ställningstaganden då individerna företräder ett land eller en organisation som i denna uppsats. Med tanke på att modellen ofta används som analysverktyg av beslutsfattningar uppfattas den som väl beprövad och därmed accepterad.

2.2 Det interna maktkampsperspektivet

Denna modell syftar till att förklara hur enskilda formella beslut fattas av statliga myndigheter eller varför ett statligt mönster för beslutsfattning uppstår. Det är nödvändigt att identifiera spelplanen och dess spelare för att visa de koalitioner, underhandlingar och kompromisser som uppstår i syfte att ge en känsla för den förvirring som kan uppstå. Modellen refererar mer till spelteori där beslutsfattare är spelarna och där policyskapande processer kräver en spelplan att spela på samt att den statliga verksamheten ger det politiska resultatet.

All policy är resultatet av en maktkamp mellan nyckelspelare. Det kan vara fördelaktigt då denna modell bidrar med viktiga detaljer rörande intern politik, konsensus mellan viktiga politiska ledare i regeringen och andra nyckelspelare.⁵¹ Alla nyckelspelare kan sägas ha en egen agenda med en viss prioritetsordning. Analyser som görs, och rekommendationer som spelarna lämnar, bör ses i ljuset av dessa agendor.⁵²

Givet denna diskussion föreslår Allison fyra frågor till den som vill studera ett material ur det interna maktkampsperspektivet:⁵³

1. Vem spelar? Det vill säga, vems åsikter och värderingar räknas när beslut skall fattas?
2. Vilka faktorer formar respektive spelares tolkning, förespråkade handlingsalternativ och därmed uppfattning om det aktuella problemet?
3. Vilka faktorer gör att varje spelare får påverkan på besluten?
4. Hur ser processen ut, i vilka fora möts de olika spelarna för att fatta beslut eller lämna rekommendationer?

För att kunna formulera relevanta frågeställningar som passar för denna uppsats och som även utvecklar det analytiska nätet som krävs för att uppnå syftet med uppsatsen och besvara den grundläggande frågeställningen, krävs ett förtydligande av vilka spelare som är intressanta för perspektivet. Genom att göra detta skapas en förenklad syn på problemet. Samtidigt kan det

⁵¹ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 255 - 258

⁵² Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 255

⁵³ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 390

hjälpa författaren att klarare förstå den komplexitet som ryms inom en myndighet som Försvarsmakten och marinen som är en del av myndigheten. Det skapar också ett mönster som leder in i den fortsatta analysen av perspektivet. Detta mönster appliceras på det analytiska nät som ligger till grund för analysen av drivkrafterna och i vilken utsträckning detta har påverkat utvecklingen av marinen.⁵⁴

Styrkan med denna förklaringsmodell är att den belyser studieobjekten ur flera olika perspektiv samtidigt som den ger utrymme för detaljer då varje aktörsgrupp behandlas enskilt.

Genom att genomföra detta kompletterar denna modell bristerna i modell I.⁵⁵ Svagheter med modellen kan vara att kunna utröna om avtal träffats till följd av kompromisser. Sålunda kommer författaren av denna uppsats att lägga stor vikt vid det empiriska materialet.

2.3 Operationalisering av förklaringsmodellerna

Allisons förklaringsmodeller är från början framtagna för att analysera en stats utrikespolitiska agerande och ställningstagande. Frågorna som förklaringsmodellerna skall besvara är därför alltför ospecifika när det gäller att hantera omfattning på utrikespolitiken. För att göra det Allison antyder, att nyttja förklaringsmodellerna på lägre nivåer, måste modellerna anpassas till rätt nivå för att generera lämpliga kriterier för det analytiska nätet. Det framgår inte av Allison hur detta ska gå till utan näten för denna uppsats har inspirerats av Gardestens och Edlings kandidatuppsatser.

Operationaliseringen av det rationella aktörsperspektivet genomförs med hjälp av variabelerna som redovisas under punkt 2.1, *mål och syfte, alternativ, konsekvenser* och *val*. Dessa variabler utgör analysverktyget som besluten skall skärskådas genom, i syfte att följa drivkrafterna i beslutsprocessen fram till tagna beslut. Frågeställningarna enligt punkten 2.1 som Allison föreslår i denna modell kommer att omformulerats och anpassats efter uppsatsens undersökning och utgöra ett stöd vid eventuella intervjuer. Fördelen med Allisons frågeställningar är att de är generella och kan med fördel anpassas efter rådande omständigheter.

⁵⁴ Hörnfeldt, Anders, "Ubåtsjaktförmågans utveckling i svenska flottan 1945 till 1949" kandidatuppsats i krigsvetenskap (Stockholm: Försvarshögskolan, 2012) s. 14

⁵⁵ Gardesten, "Marinens insatsorganisation – i vems intresse?", s. 16

1. Vilka var de omständigheter som staten såg som hot eller möjligheter?
2. Vilka var statens målsättningar?
3. Vilka vägval har funnits vid utvecklingen av marinen?
4. Vilka konsekvenser gav de olika handlingsalternativen?
5. Vilket var det bästa alternativet utifrån rådande omständigheter?

Aktören i uppsatsen har sin tyngdpunkt på den politiska nivån. Det kommer dock även att ske en aktörsanalys på Försvarmakten i syfte att följa beslutprocessens utförande, då framtagandet är ett samarbete enligt motion 2000/01:Fö307;

I februari 1999 slöts en försvarsöverenskommelse mellan Socialdemokraterna och Centerpartiet. Med denna som grund utarbetades i Regeringskansliet riktlinjer för en översyn av Försvarmaktens grundorganisation. Därutöver beslutades att en särskild arbetsgrupp, den så kallade styrgruppen som bestod av tre höga militärer och tre höga tjänstemän från Regeringskansliet, skulle ta fram ett förslag till grundorganisation med utgångspunkt i riktlinjerna.⁵⁶

Hur såg sammansättningen av arbetsgruppen ut? Detta är en intressant fråga att undersöka svaret på, eftersom detta kan få betydelse för de två förklaringsmodellerna och uppsatsens slutsatser.

Operationaliseringen av det interna maktkampsperspektivet sker mot samma aktörskategori som ovan, som enligt Allison beror på maktkamper i det ledande skiktet av personer och grupper. Därutav appliceras detta synsätt på aktörskategori som antas ha ett visst antal inflytelserika personer eller grupperingar som kan påverka beslutsfattandet. Med stöd av Allisons frågeställningar som redovisas i punkten 2.2, används dessa frågor som analysverktyget efter att de omformulerats och anpassats efter uppsatsens undersökning.

1. Vilka aktörer inom regering, riksdag och Försvarmakten har haft avgörande inflytande på marinens utveckling?
2. Vad kan ha legat till grund för deras ställningstagande, och i vilken riktning försökte de påverka besluten?
3. Vad har anledningen varit till att dessa haft inflytande över besluten?
4. I vilka fora har aktörerna mötts för att diskutera besluten?

⁵⁶ Motion 2000/01:Fö307, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/mot-200001Fo307-Forsvarsbesl_GO02F%C3%B6307/?text=true 2014-02-19

Syftet med frågeställningarna är att belysa ifall förhandlingar har framtvingat uppgörelser, vilket kan vara resultat av en särskild aktörsgrupps påverkan som ett resultat av flera aktörers olika influenser, där de slutligen förts samman till en acceptabel uppgörelse för alla inblandade. Denna bedömningsgrund kopplas inte till någon enskild aktörsgrupp utan skall ses genom förklaringsmodellens helhet. Frågeställningarna skall senare prövas mot det empiriska materialet. Resultaten av detta kompletterar förhoppningsvis resultaten från det rationella aktörsperspektivet och slutsatser bör då kunna dras utifrån detta.

3. Svenska marinens utveckling

I detta kapitel ligger tyngdpunkten på att undersöka drivkrafterna bakom marinens utveckling utifrån de två redovisade förklaringsmodellerna. Inledningsvis genomförs en kort redovisning av marinens organisation 2014 för att ge läsaren en förståelse för hur försvarsbesluten under 2000-talet har påverkat dagens marin. Därefter diskuteras försvarsbeslutet 2000 - proposition 1999/2000:30 ”Det nya försvaret”, i syfte att få ingredienserna till undersökningen i förklaringsmodellerna. Slutligen belyses marinens utveckling utifrån förklaringsmodellerna.

Var står vi idag när det gäller marinens organisation anno 2014 enligt regleringsbrevet?⁵⁷

MARINENS INSATSORGANISATION	2014	Utbildningsplatser/förband	Ort
Sjöstridsflottiljledning	2	Haninge garnison	STOCKHOLM
Korvettdivision	2	Amf 1	STOCKHOLM
Minröjningsdivision	2	4:e Sjöstridsflottiljen	STOCKHOLM
Underhållsdivision	2	MTS och Prod Marin	STOCKHOLM (HKV)
Röjdykardivision	1	Bevakningsbåtskompaniet	GÖTEBORG
Ubåtsflottilj med ledning	1	Säkkopmsjö (FM gemensamt)	GÖTEBORG
Signalspaningsfartyg	1	Marinbasen	KARLSKRONA
Amfibiebataljon	1	1:a Ubåtsflottiljen	KARLSKRONA
Bevakningsbåtskompani	1	3:e Sjöstridsflottiljen	KARLSKRONA
Marin basbataljon	1	Sjöstridsskolan (SSS)	KARLSKRONA
Sjöinformationsbataljon	1		
Säkkopmsjö (FM gemensamt)	1		

Marinastridskrafterna har genomgått omfattande förändringar inom båda vapenslagen. Kustartilleriet har upphört och ersatts med en enda amfibiebataljon. I flottan har antalet ytstridsfartyg och ubåtar reducerats i stor omfattning. De marina stridskrafterna har kraftigt minskat i volym under den granskade perioden.

Försvarsbeslutet 2000 innebar för marinens del att de två ytstridsflottiljerna och ubåtsflottiljen kvarstod, men att antalet ytstridsfartyg reducerades till tolv och antalet ubåtar till fem. Kustartilleriet avvecklades för att ersättas med en amfibiekår bestående av tre bataljoner.⁵⁸

Genom försvarsbeslutet 2004 minskades antalet amfibiebataljoner från tre till en, medan de båda sjöstridsflottiljerna och ubåtsflottiljen blev kvar.⁵⁹

⁵⁷ Regeringen. *Regleringsbrev 2014*, (Stockholm: Regeringen, 2013), s. 2-3

⁵⁸ Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*.

Med inriktningsbeslutet 2009 skulle den kvarvarande amfibiebataljonen göras om till en manöverbataljon med amfibisk förmåga⁶⁰. Utöver detta är förändringarna med det nya inriktningsbeslutet mer ringa.

Utifrån propositionen 1999/2000:30 bedömer regeringen den säkerhetspolitiska situationen i närområdet som mycket god och detta trots den osäkra situationen i Ryssland. Det är internationella samarbeten som blir viktigare utifrån utvecklingen på Balkan och Kosovo och här ses möjlighet till omstrukturering av försvaret. Den operativa förmågan i försvaret skall förändras och volymen reduceras samt en anpassning till att fungera inom flera områden. Invasionsförsvaret skall bytas ut mot ett flexibelt insatsförsvaret vilket innebär att ett flertal organisationsenheter läggs ned.⁶¹ Regeringen hoppas spara fyra miljarder kronor med detta förslag utifrån den sänkta kostnadsramen.⁶² Situationen ser stabilare ut och det är den positiva utvecklingen i omvärlden som påverkar att en omställning av försvaret är nödvändig. Det nya försvaret skall kunna användas till internationella insatser och hävdandet av Sveriges territoriella integritet. För att nå dessa mål krävs förändring av hela Försvarsmakten, vilket innebär att det går att minska försvarsutgifterna och samtidigt upprätthålla vad regeringen kallar ”en god försvarsförmåga”.⁶³ Bakom denna proposition står den socialdemokratiska regeringen och Centerpartiet.

3.1 Marinens utveckling ur ett rationellt aktörsperspektiv

Med stöd av det rationella aktörsperspektivets analytiska nät skall nu drivkrafterna bakom utvecklingen av den svenska marinen under åren 1999 - 2004 sökas. Som analysverktyg kommer de fyra variablerna *mål och syfte*, *alternativ*, *konsekvenser* och *val* att utgöra verktyget som besluten betraktas igenom. Aktören i detta fall utgörs av staten Sverige med riksdag och regering vilket genom sina beslut sätter ramarna för marinens utveckling. Frågeställningarna som redovisas under punkten 2.3 utgör en komplettering till variablerna enligt ovan och placeras vid mest lämplig variabel vilket innebär att de inte kommer i nummerordning. Hur har marinen utvecklats ur ett rationellt perspektiv efter försvarsbeslutet 2000?

⁵⁹ Regeringens proposition 2004/05:5, *Vårt framtida försvar*

⁶⁰ Regeringens proposition 2008/09:140 *Ett användbart försvar*. (Stockholm: Regeringen, 2007)

⁶¹ Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*, s. 1

⁶² Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*, s. 18

⁶³ Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*, s. 11-12

Aktörens mål och syfte:

Fråga 2: Vilka var statens målsättningar?

Det av Riksdagen fattade försvarsbeslutet var i många avseenden omvälvande. Det var en ny och starkt förändrad försvarsmakt som kunde skönjas vid horisonten. Det gamla traditionella invasionsförsvaret lämnades för ett flexiblare försvar. Viceamiral Frank Rosenius, då ställföreträdande överbefälhavare, skrev i en artikel ”Försvarsbeslut 2000 - utmaningar och risker” som publicerades på våren 2000 att ”målet var att genom en ökad satsning på informationsinhämtning, ledning och kvalitet skulle Försvarsmakten utnyttja resurserna i ett bredare uppgiftsregister och effektivare.”⁶⁴ Regeringen beskrev att detta var ett led i en utveckling som pågått sedan 1992 där tanken var att Sverige skulle kunna möta ett mindre angrepp på kort sikt, försvarsförmågan skulle dock inte nå sin fulla potential förrän tidigast efter ett år eller mer. Regeringen betonade att internationellt samarbete hade fått en större roll i svensk säkerhetspolitik.⁶⁵ I propositionen framgick det vad regeringen ansåg att försvaret hade för uppgifter.⁶⁶

- Försvar mot väpnat angrepp
- Förmåga att hävda svensk territoriell integritet
- Bidra till fred och säkerhet i omvärlden
- Stärka det svenska samhället vid svåra påfrestningar i fred m.m

Syftet var dock styrt av ekonomiska faktorer och en ambitionsökning av de internationella åtagandena, där kravet på besparingar inom försvaret var den tyngre faktorn. Enligt 1996 års försvarsbeslut skulle säkerhetspolitiska kontrollstationer genomföras under försvarsbeslutsperioden, som omfattade åren 1997 – 2001.

Våren 1999 genomfördes en säkerhetspolitisk kontrollstation, där riksdagen beslutade om en ändrad inriktning av totalförsvaret och att nästa försvarsbeslutsperiod skulle omfatta åren 2002 - 2004. I samband med kontrollstationspropositionen och den ekonomiska vårpropositionen beslutade riksdagen om de ekonomiska planeringsramarna t.o.m. år 2004.

”Regeringen hade i budgetpropositionen för år 2000 (prop. 1999/2000:1) lagt fram förslag som påverkade den ekonomiska ramen för utgiftsområdet 6 Total-

⁶⁴ Rosenius, Frank: ”Försvarsbeslut 2000 - utmaningar och risker”, publicerad i *Kungliga Örlogsmannasällskapets tidskrift*, nummer 2 år 2000, s. 151

⁶⁵ Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*, s. 22

⁶⁶ Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*, s. 41-48

försvaret även efter år 2000, i huvudsak en teknisk justering av utgiftsramen till följd av kompensationen för den premie som betalas för de statliga avtalsförsäkringarna. Den 29 april 1999 gav regeringen Försvarsmakten i uppdrag att, med anledning av kontrollstationspropositionen, redovisa ett förslag till planeringen för perioden 2000 - 2004 som innebar en utveckling mot en struktur som bestod av en insatsorganisation av krigsförband och kompetenser som tillgodosåg förmågan att redan i grundberedskap lösa försvarsuppgifterna. Den 19 maj 1999 redovisade Försvarsmakten ett förslag till en framtida struktur och till följd av detta förslag redovisade Försvarsmakten i juni 1999 även ett förslag till materielplan som var anpassad till den nya strukturen.”⁶⁷

Regeringen hoppades att det här förslaget skulle spara fyra miljarder kronor efter den sänkta kostnadsramen.⁶⁸ Det finns skäl att tro att drivkraften bakom beslutet bestod av finansiella och ekonomiska målsättningar.

Utifrån detta skrevs senare en doktrinserie i Försvarsmakten där uppgifterna i Militärstrategisk doktrin från 2002 löd enligt följande:

”Försvarsmakten används för att förebygga att konflikter uppstår eller återuppstår.

Dämpa konflikter och förhindra spridning till närområdet och ytterst till svenskt territorium. I samverkan med andra myndigheter skydda svenskt territorium och svenska medborgare mot främst icke militära säkerhetshot. Försvara landet mot väpnade angrepp, i vilken form det än må vara, varhelst det sker.”⁶⁹

Målet och syftet för marinens utveckling utifrån den politiska ståndpunkten, var att det fasta kustartilleriet och flottans minsystem med utsjömineringar skulle läggas ned, eftersom det inte gick att motivera behovet av dessa system utifrån det säkerhetspolitiska läget. Amfibiesystemet var däremot framtiden för det rörliga skärgårdsförsvaret och flottan var i behov av ”all-roundfartyg”, med ytstrids- och ubåtsjaktförmåga. Det fanns även behov av marin närvaro i Göteborg. Det ansågs viktigt av två skäl, dels för att möjliggöra lokal rekrytering, dels närvaro av marina enheter p.g.a. betydelsen av Göteborgs hamn för Sverige.⁷⁰

⁶⁷ Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*, s. 8

⁶⁸ Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*, s. 18

⁶⁹ Försvarsmakten, *Militärstrategisk doktrin*, (Stockholm: Försvarsmakten, 2002) s. 1

⁷⁰ Intervju 2014-05-06 med Björn von Sydow, Försvarsminister 1997 – 2002.

Aktörens alternativ:

Fråga1: Vilka var de omständigheter som staten såg som hot eller möjligheter?

Utifrån den säkerhetspolitiska analysen av omvärlden och framförallt närområdet ansåg regeringen att det bedömda hotet av en marin invasion mot Sverige som mycket lågt.⁷¹ Dessutom hade EU tagit ett större ansvar med internationella samarbeten om säkerheten i Europa. Utvecklingen gav vid handen att det fanns ett större behov av att förstärka Sveriges förmåga till internationella insatser för att hantera kriser och att försvaret av Sverige mot väpnat angrepp kunde reduceras.⁷² I och med detta hade både Försvarmakten och Förvarsdepartementet insett behovet av reformer inför nästa försvarsbeslut. Regeringen såg möjligheterna utifrån det säkerhetspolitiska läget att effektuera försvaret från det förrådsställda insatsförsvaret till ett kvalitativt insatsförsvaret, men framförallt att spara och omfördela pengar.

Den socialdemokratiska regeringen som var en minoritetsregering insåg även att det fanns ett inre hot, nämligen risken att det kunde bli misstroendeförklaring mot regeringen. Därför var det viktigt att få en ekonomisk uppgörelse med något annat parti och i detta fall blev det Centerpartiet. Utifrån detta tillsatte regeringen en arbetsgrupp bestående av sex höga tjänstemän, tre civila företrädare för Förvarsdepartementet och tre militära företrädare för Försvarmakten. Denna arbetsgrupp, som blev arbetsgruppen för grundorganisationsförändringen inom Försvarmakten, hade att, efter ett direktiv från regeringen, ”Riktlinjer för det fortsatta arbetet med översyn av Försvarmaktens grundorganisation”, utarbeta ett förslag till ny grundorganisation för Försvarmakten.

Regeringens direktiv betonade särskilt fyra huvudområden som skulle utgöra grunden för gruppens överväganden: försvarspolitiska aspekter, ekonomiska aspekter, regionalpolitiska aspekter och miljöpolitiska aspekter.⁷³

Inom vart och ett av dessa fyra huvudområden specificerades sedan ytterligare bedömningsgrunder som skulle vara vägledande för det fortsatta utredningsarbetet. Under ekonomiska aspekter angavs till exempel att ”kostnader för nyinvesteringar och omlokalisering skall mi-

⁷¹ Försvarmaktens omställning;

http://www.riksrevisionen.se/PageFiles/18998/RiR_2014_4_F%c3%b6rsvarets%20omst%c3%a4llning_Anpassade.pdf

2014-04-15

⁷² Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*, s. 22

⁷³ Motion 2000/01:Fö307, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/mot-200001Fo307-Forsvarsbesl_GO02F%C3%B6307/?text=true 2014-02-19

nimeras” och att ”grundprincipen skulle vara att varje enskilt delförslag till förändring skulle leda till lägre utgifter”.⁷⁴

Till dessa kriterier tillfördes ett femte: den nya grundorganisationen och den verksamhet som Försvarsmakten skulle bedriva i den nya slimmade organisationen skulle rymmas inom befintlig ekonomisk ram, följaktligen den ekonomiska ram som regeringen och Centerpartiet kommit överens om i februari samma år.⁷⁵

Konsekvenser:

Fråga 4: Vilka konsekvenser gav de olika handlingsalternativen?

Konsekvenserna av det framlagda förslaget från regeringen inbegrep omfattande reduktioner inom försvaret, där förslag på avveckling av hela system kunde få dramatiska följder, bl.a. där personalen måste sluta eller vidareutbildas och materiel avvecklas. Likaså kunde konsekvenserna bli omfattande för en region att helt avveckla eller flytta en militär inrättning vilket i sin tur kunde påverka marinens organisation och utveckling, som t.ex Karlskronavarvet kontra Muskövarvet. I och med detta förslag togs det fram en rad förmånliga erbjudanden, såsom förtidspension från 55 års ålder och för yngre officerare möjligheten till bibehållen lön under några år i samband med yrkesväxling. Åtgärdspaketet i kombination med en gynnsam konjunktur innebar att de nya lägre personalramarna snabbt kunnat uppnås, i många fall med sådan framgång att det rådde brist på officerare i en rad nyckelbefattningar inom marinen,⁷⁶ vilket var en konsekvens som inte fanns med i beräkningarna.

Aktörens val:

Fråga 5: Vilket var det bästa alternativet utifrån rådande omständigheter?

I detta fall fanns det inga alternativ, utan ett förslag där de ekonomiska förutsättningarna var styrande. Det fanns dock ett antal faktorer som påverkade de ekonomiska förutsättningarna vilket kommer att analyseras i nästa förklaringsmodell. Aktörens val i detta fall föll på det förslaget som regeringen redovisade i riksdagen med stöd av styrgruppens arbete.

⁷⁴ Motion 2001/02:Fö223, En försvarskommission: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/mot-200102Fo223-En-forsvarsk_GP02Fö223/?text=true 2014-04-21

⁷⁵ Motion 2000/01:Fö307, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/mot-200001Fo307-Forsvarsbesl_GO02F%C3%B6307/?text=true 2014-02-19

⁷⁶ Motion 2000/01:Fö307, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/mot-200001Fo307-Forsvarsbesl_GO02F%C3%B6307/?text=true 2014-02-19

Fråga 3: Vilka vägval har funnits vid utvecklingen av marinen?

Marinen hade precis fått sina tre nya ubåtar av typen Gotland i tjänst och förståelsen för systemet hade ökat tack vare internationella samarbeten. Genom svenskt deltagande med ubåt och korvetter i FOST (The Flag Officer Sea Training) i England, där NATOs ubåtsjaktförmågor övades öppnades dörren för att senare samöva med en svensk ubåt i USA, vilket gav en synergieffekt genom att efterfrågan på svenska marina enheter ökade internationellt.⁷⁷

I mitten av 90-talet beslutade regeringen att nya korvetter av typen Visbyklass skulle projektteras och bestå av sex fartyg. Dessa skulle levereras i två delserier, den första om fyra fartyg, och den andra om två fartyg.⁷⁸ 1999 bedömdes det att de sex fartygen skulle vara operativa från år 2010.⁷⁹

Efter att försvarsbeslutet godkänts togs ett nytt politiskt beslut år 2001 att antalet Visbykorvetter skulle reduceras från sex till fem fartyg bara för att tillmötesgå Kockums ägare.

”Beslutet, som togs över huvudet på FMV projektledning och som avvek från gällande kontrakt avseende varvets och varvets ägares fullgörande av sina åtaganden, fick en förödande påverkan på möjligheterna för *projektledningen inom FMV* att på ett affärsmässigt sätt driva projektet, som därmed har dränerats ekonomiskt och försenats. Detta har i sin tur påverkat vapen- och ledningssystemutvecklingen negativt och är en del av förklaringen till nuvarande brister inom Visbysystemet”.⁸⁰

Huruvida det beslutet var av den rationella karaktären är svårt att avgöra. Emellertid kan tilläggas att beslutet att utveckla den nya marinen runt dessa korvetter och ubåtar när stora delar av marinen reducerades efter försvarsbeslutet 2000 får ändå anses som ett rationellt beslut.

I propositionen framgår det tydligt vad regeringen förväntar sig att få ut av marinen t.ex. att marina stridskrafter skall ha förmåga att ingripa mot kränkningar och därutöver kunna förstärka underrättelseförmågan. Efter beredskapshöjning skall förmåga finnas till marin närvaro med ytstridsförband och ubåtar i våra omgivande havsområden. Andra krav är enligt regeringen att det för den sjöoperativa verksamheten behövs möjligheter att kunna basera och

⁷⁷ Intervju 2014-05-06 med Konteramiral Torsten Lindh, Generalinspektör för Marinen 1998-2001.

⁷⁸ Intervju 2014-03-26 med Viceamiral Peter Nordbeck, Chef för marinledningen 1995-1998.

⁷⁹ Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*, s.56

⁸⁰ Salomonsson, Lars, ”Visbysystemet – tänkt och verklig utveckling” i *Tidsskrift i sjöväsendet*, utges av Kungliga Örlogsmannasällskapet, nr 3 år 2008, s. 185

verka med marina förband i Östersjön och med begränsad uthållighet i Västerhavet. Vid detta måste de särskilda krav som ställs avseende marin verksamhet i kust- och skärgårdsmiljö beaktas. Sjöstridsförband skall ha baseringsmöjligheter i mellersta, södra och västra Sverige.⁸¹

Slutsatser

Den övergripande slutsatsen i detta stycke är att de fyra variablerna tillsammans med de fem frågorna som använts i analysen av denna förklaringsmodell går att tillämpa på det aktuella beslutet. Rådande hotbild med den säkerhetspolitiska analysen låg till grund för beslutsprocessen och utvecklingen. Vidare framgår det att ekonomin var den största påverkansfaktorn bakom både beslutet vilket i sin förlängning fick påverkan på marinens utveckling till följd av svaga rationella krafter. Det bekräftas även av tidigare Chefen för marinledningen viceamiral Peter Nordbeck, som menar att i slutet av 90-talet var det de ekonomiska faktorerna som var de överlägset starkaste.⁸²

Förhållandet mellan ställda uppgifter och befintliga resurser stod inte helt i paritet med aktuellt behov.⁸³ Ekonomin var den styrande faktorn bakom beslutet och utvecklingen, där till och med efterhandskonstruktion av uppgifter skapades för att passa i den ekonomiskt givna ramen.⁸⁴

Ställföreträdande överbefälhavaren viceamiral Frank Rosenius gjorde ett uttalande i Kungliga Örlogsmannasällskapets tidskrift år 2000, ”Försvarsbeslut 2000 - utmaningar och risker”.

”Utgångspunkten för hela vår planering är naturligtvis det säkerhetspolitiska läget. Det är en gynnsamt och förväntas så bestå i minst tio år till. Att så sker är helt avgörande för att vår förändringsprocess skall kunna genomföras på avsett sätt. Vi accepterar nämligen stora svagheter i våra operativa system de närmaste fem till tio åren för att senare få en mer balanserad operativ förmåga.”⁸⁵

Samantaget gör detta att försvarsbeslut 2000 som styrte marinens utveckling under perioden 2002 – 2004, och som ligger till grunden för hur marinen ser ut idag, kan studeras med hjälp av denna förklaringsmodell och de kriterier som använts i denna uppsats.

⁸¹ Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*, s. 66

⁸² Intervju 2014-03-26 med Peter Nordbeck

⁸³ FM årsredovisningar: <http://www.forsvarsmakten.se/sv/om-myndigheten/dokument/arsredovisningar/> 2014-02-23

⁸⁴ Intervju 2014-05-06 med Torsten Lindh

⁸⁵ Rosenius, Frank: ”Försvarsbeslut 2000 - utmaningar och risker”, s. 151

Under hösten 1999 presenterade regeringen en särskild sexmannagrupp som bestod av representanter från Försvarsdepartementet och Högkvarteret som fick i uppdrag att ta fram ett förslag att radikalt förändrad grundorganisation i Försvarsmakten. Bakgrunden till styrgruppen var att frångå 1996 års öppna konflikt där enskilda förband och företrädare hade haft större påverkan på ett negativt sätt. Även dåvarande diskussioner mellan regeringen – riksdagen och Försvarsmakten skapade mindre träffsäkra försvarsbeslut rent ekonomiskt. Målet var att hålla diskussionerna i en mindre grupp, vilket skulle ge en bättre lösning än tidigare eftersom konkurrensen bland deltagarna blev mindre.⁸⁶ Rapporten ”Ny grundorganisation för Försvarsmakten” bildade sedan underlag till regeringens proposition. Propositionen följde i nästan varje detalj gruppens förslag. Detta innebar att under vintern genomfördes i FM ett mycket omfattande arbete för att göra det möjligt för FM att snabbt följa det riksdagsbeslut som skulle tas i mars 2000.

Den 30 mars år 2000 godkänner en riksdagsmajoritet bestående av socialdemokrater, centerpartister och vänsterpartister propositionen ”Det nya försvaret”. Den säkerhetspolitiska risken i närområdet bedömdes vara låg och eftersom ingen direkt hotbild förelåg kan beslutet tolkas som rationellt enär regeringen strävar efter att kostnadseffektivt utnyttja de förband som vidmakthålls. För marinens utveckling innebär beslutet en kraftig reduktion där de fasta kustartilleriet lades ner och även det rörliga kustartilleriet med det rörliga 12/80-artilleriet och kustrobotsystemet. En politisk styrning fanns även av marin närvaro i Göteborg. Det ansågs viktigt av två skäl, lokal rekrytering och marin närvaro i omedelbar närhet till Göteborgs hamn. Flottan skulle nu bestå av tolv ytstridsfartyg och fem ubåtar. Sedan tidigare fanns det redan beställda korvetter i materielplanen, där kommande korvetter av Visbyklass kommer att utrustas med de mest moderna sensor- och vapensystem som finns att uppbringa. Införandet av Visbykorvetterna i den svenska marinen markerar ett viktigt steg i utvecklingen av ett framtida svenskt försvar.

Frågan man kan ställa sig är däremot huruvida processen och förslaget som senare ledde fram till propositionen var framtagen genom rationella beslut. Av diskussionen ovan framgår att måttet av rationalitet ofta tenderade att vara begränsat.

⁸⁶ Intervju 2014-05-06 med Björn von Sydow

3.2 Marinens utveckling ur ett internt maktkampsperspektiv

Utmärkande för detta perspektiv är att ett beslut eller handlande är resultatet av ett antal aktörer som värnar om sitt eller sina intressen som sedan påverkar resultaten. Modellen har föreslagits för att förklara varför ett visst formellt regeringsbeslut fattades eller varför ett mönster av statliga beteenden uppstått. För att ta reda på vilka drivkrafter som låg bakom utvecklingen utgår analysen i denna del utifrån frågeställningarna som även redovisas under punkten 2.3:

Den 30 mars år 2000, efter segdragna manglingar i försvarsutskottet, godkänner en riksdagsmajoritet bestående av socialdemokrater, centerpartister och vänsterpartister propositionen ”Det nya försvaret”.

Det empiriska underlaget i undersökningen tar sitt avstamp i motion 2000/01:Fö307 där:

”riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillsätta en parlamentarisk arbetsgrupp med uppgift att genomlysna beslutsprocessen inför och konsekvenserna av det förslag som presenterades i regeringens proposition Det nya försvaret (prop.1999/2000:30) samt för riksdagen presentera förslag till förändringar i det fattade beslutet mot bakgrund av dragna slutsatser.”⁸⁷

Fråga 1: Vilka aktörer inom regering, riksdag och Försvarsmakten har haft avgörande inflytande på marinens utveckling?

Tiden före och efter försvarsbeslutet 2000 var en hektisk tid. De politiska utspelen var många och schismen mellan dåvarande Överbefälhavaren och försvarsutskottet var uppenbar. Tidigare hade Försvarsmakten och Försvarsdepartementet varit eniga om behoven av reformer. Samarbetet dem emellan hade förbättrats sedan Björn von Sydow tillträdde och inför budgetpropositionen hösten 1998 fanns en gemensam linje om hur en reform skulle genomföras och detta var även förankrat hos statsministern.⁸⁸ I februari 1999 slöts en försvarsöverenskommelse mellan Socialdemokraterna och Centerpartiet med förhållningsorder från statsministern att försvarspolitikerna hanteras med Centerpartiet. Med denna som grund utarbetades i Regeringskansliet riktlinjer för en översyn av Försvarsmaktens grundorganisation. Därutöver beslutades att en särskild arbetsgrupp, den så kallade styrgruppen som bestod av tre höga militärer och tre höga tjänstemän från Regeringskansliet, skulle ta fram ett förslag till grundorgani-

⁸⁷ Motion 2000/01:Fö307, Försvarsbeslut: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/mot-200001Fo307-Forsvarsbesl_GO02F%C3%B6307/?text=true 2014-02-19

⁸⁸ Björn von Sydow, vittnesseminarium den 16 januari 2012, *Förnyelse eller förfall?* – Svenska Försvaret, s. 63

sation med utgångspunkt i riktlinjerna⁸⁹. I styrgruppens rapport till regeringen ”Ny grundorganisation för Försvarsmakten” fanns betydande avvikelser från den beställning som regeringen gjort i sina riktlinjer till gruppen. Dessutom uppvisade rapporten allvarliga brister såväl när det gällde den använda metoden som när det gällde avrapporteringen av uppdraget. Det fanns ingen eller mycket svag återkoppling mellan styrgruppens bakgrundsredovisningar och beskrivningar av hur det var tänkt att gå tillväga och den undersökning som sedan presenterades. Det fanns inte heller någon naturlig koppling mellan undersökningen och de slutsatser som gruppen kommit fram till. Samtidigt var återkopplingen till regeringens riktlinjer både svag eller snarare obefintliga.⁹⁰ Det märkliga var att regeringen sedan valde att gå på styrgruppens resultat och lyfte helt sonika in det i propositionen efter små korrigeringar.

Ytterliga aktörer med avgörande inflytande var Försvarsutskottet som vid sitt riksmöte 1999/2000 behandlade ett antal propositionen och motioner. Under mötet avvisade utskottets majoritet Moderata samlingspartiets, Kristdemokraternas och Folkpartiet liberalernas förslag – samt ett stort antal enskilda motionärers förslag – att avslå regeringens proposition i dess helhet. När det gällde påverkan på marinens utveckling uttrycktes detta i utskottet.

”Utskottet anser att hotet om en stort upplagd kustinvasion syftande till en ockupation av Sverige är ytterst avlägset. Förband och vapensystem inom *marinstridskrafterna* vars huvuduppgift är att ingripa mot en kustinvasion kan därför reduceras avsevärt eller helt utmönstras. Utskottet ställer sig sålunda bakom förslaget att *reducera antalet ytstridsfartyg och ubåtar*. Antalet patrullbåtar av Kaparenklassen bör avvecklas i takt med att ytstridsfartyg av Visbyklassen tillförs marinstridskrafterna. Det bör inte organiseras en särskild flottiljledning för en internationell sjöstyrka. Det fasta sjöfrontsartilleriet bör helt utgå. Kustförsvarsförbanden bör vara rörliga och inriktas mot tre amfibiebataljoner.”⁹¹

Den aktör som enskilt mest påverkade beslutet och indirekt marinen var dåvarande finansminister Erik Åsbrink. Det som hänt under åren från 1992 till 1998 var att 15 miljarder försvunnit. Att det var besvärliga förhållanden berodde bl.a. på att finansminister Åsbrink dagarna in-

⁸⁹ Motion 2000/01:Fö307, Försvarsbeslut: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/mot-200001Fo307-Forsvarsbesl_GO02F%C3%B6307/?text=true 2014-02-19

⁹⁰ Motion 2001/02:Fö223, En försvarskommission http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/mot-200102Fo223-En-forsvarsk_GP02Fö223/?text=true 2014-04-21

⁹¹ Försvarsutskottets verksamhet riksmötet 1999/2000: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Verksamhetsberattelser/Forsvarsutskottets-verksamhet_GNA1C3A/ 2014-04-22

nan propositionen hade gjort upp med Miljöpartiet och Vänsterpartiet, men framförallt Miljöpartiet om neddragningen. Enligt försvarsministerns uppfattning hade finansministern aldrig talat med honom i förväg och sannolikt inte med statsministern heller, och han valde att avgå någonstans i mars eller april 1999. Det var mycket svårt att ha ett samarbete i regeringen med den finansministern. Det svåra och kärva vid den här tidpunkten var att det var en minoritetsregering. Finansministern Erik Åsbrink hade gått vid sidan av statsministerns förhållningsorder om att försvarspolitiken sköts med Centerpartiet. Samarbetet med centern var bra dock hade centern försvagats efter valet 1998, vilket innebar att behövdes ytterligare något eller några partier. Det var en svår situation, men finansministern föregick den på ett uppseendeväckande sätt.”⁹²

Den 19 maj 1999 överlämnade ÖB ett dokument med titeln, *Förslag till framtida struktur för Försvarsmakten* till regeringen. I dokumentet behandlades den politiskt och försvarsmaktsin-ternt laddade frågan om den framtida grundorganisationen bara översiktligt, man hänvisade till en kommande utredning och förslag till regeringen. Förslaget möttes av skarpa invändningar av försvarsgrens-företrädarna. Den starkaste kritiken mot förslaget kom från marininspektören Torsten Lindh och arméinspektören Paul Degerlund. Flygvapeninspektören Jan Jonsson var mindre kritisk och framförde endast avvikande meningar på några punkter, när marininspektören och arméinspektören reserverade sig formellt mot förslaget. Rivaliteten mellan försvarsgrenarna hade i och med detta öppnat sig. Att alla var överens om en omstrukturering var det inga tvivel om, däremot gällde oenigheten hur dessa förändringar skulle ske, vilka förband och kompetenser skulle bevaras. Det fanns även invändningar mot själva processen och hur den gått till. Här ansågs det att marin- och arméstridkrafter missgynnats i fördelningen.⁹³

Förslaget byggde på ett tidigare underlag från 1998, men hade även anpassats efter de ändrade ekonomiska förutsättningarna som uppkommit genom en minskning av försvarsramen.

Utifrån dessa nya ekonomiska förutsättningar skapades en schism mellan Överbefälhavaren och försvarsutskottet, där tonen i det framlagda förslaget från ÖB var tydligt.

⁹² Björn von Sydow, vittnesseminarium den 16 januari 2012, *Förnyelse eller förfall? – Svenska försvaret*, s. 63

⁹³ Agrell, Wilhelm, *Fredens illusioner* (Stockholm: Atlantis, 2010), s. 135

”Statsmakterna har således beslutat att genomföra den av Försvarsmakten föreslagna ominriktningen av försvaret, men på helt andra och lägre ekonomiska villkor än vad tidigare ansågs motiverat.”⁹⁴

För marinen innebar detta att ytstridsförbanden skulle organiseras som en operativ enhet, förbandstyper med defensiva uppgifter avvecklas som t.ex. robotbåtar och minsvepningsförband. Ubåtar minskar från nio till fem med två i materielreserv. Korvetter skulle däremot öka från sex till tio eftersom det redan fanns en materielbeställning på Visby-klassen. Kustartilleriförbanden skulle organiseras i en amfibiebrigad och allt fast och rörligt kustartilleri plus kustrobotförbandet avvecklas.⁹⁵

Runt hela denna process mellan regeringen, Försvarsmakten och även inom Försvarsmakten fanns endast svaga rationella drivkrafter, hela processen präglades av maktkampsrelaterade drivkrafter, där kampen handlade om ekonomiska resurser och fördelningen av dessa.

Fråga 2: Vad kan ha legat till grund för deras ställningstagande, och i vilken riktning försökte de påverka besluten?

I och med det som tidigare redovisades i frågan innan, startade en maktkamp mellan Försvarsmakten och regeringen, samt mellan försvarsmaktsgrenarna där allt handlade om finansiella medel. Överbefälhavaren gjorde allt i sin makt för att lyckas få mer pengar till försvaret uppbackad av försvarsministern. Överbefälhavaren bad försvarsministern om lov om att få besöka de olika partiernas regeringsgrupper och presentera sina strukturer, vilket genomfördes utan större framgång.⁹⁶

Allt handlade dock om finansministerns uppgörelse med Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Åsbrinks uttalande: ”Inga mer pengar till försvaret, allt för att inte spräcka samregerandet med mp och v, jag är nöjd med uppgörelsen”,⁹⁷ var en tydlig signal för vilket ställningstagande finansministern gjorde med stöd av statsministern. Det var viktigare att kunna regera än att skapa rätt förutsättningar för Försvarsmakten och indirekt marinen.

Vad var då bakgrunden till dispyten? Det som media kommunicerade till allmänheten var tydligt: Bl.a. beskrev Aftonbladet att det handlade om försvarsbeslutet från 1996, där överbefäl-

⁹⁴ Agrell, *Fredens illusioner*, s. 129

⁹⁵ Agrell, *Fredens illusioner*, s. 133

⁹⁶ Intervju 2014-05-06 med Björn von Sydow och Agrell, *Fredens illusioner*, s. 135

⁹⁷ Förlorarna i slaget om försvaret: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/9812/02/forsvar.html>

havaren Owe Wiktorin antog sig ha politiska garantier för de presenterade anslagen. Men hotbilden i omvärlden hade ändrat sig och såg annorlunda ut, vilket innebar att under hösten 1998 höjdes besparingskravet med nästan två miljarder kronor, vilket tillsammans blev 9,3 miljarder kronor. Den nya siffran motsvarade ca 6 procent av försvarets totalkostnad under en treårsperiod. Lånet i riksgälden på sex miljarder kronor blev inte heller avskrivet, vilket innebar att Försvarsmakten tvingades låna två miljarder kronor av sina egna framtida anslag.⁹⁸

I efterföljande debatt låg fokus mer på fredsförbanden än på krigsorganisationen. Fredsorganisationen förändrades så pass att den knappast låg i linje med de militära förslagen. Förändringarna ledde till kostnadsfördyringar där man hade kostnaderna för driften av armén, men också marinen som till viss del hade underskattats från militär sida.⁹⁹

Det politiska maktspelet blev allt mer tydligt där kompromisser och överenskommelser mellan olika aktörer och partier avlöste varandra. Ett exempel var att försvarsministern inte ville samverka med mp och v eftersom de icke ansågs trovärdiga i försvarspolitiska frågor, här ville man samverka över blockgränserna.¹⁰⁰ Som redovisats tidigare var det andra aktörer som nådde större framgång i sina uppgörelser, som fick stora påverkningar.

Fråga 3: Vad har anledningen varit till att dessa haft inflytande över besluten?

Regeringen och försvarsministerns inbjudna samarbetspartner bestod framförallt på politisk nivå av borgliga kontakter, bestående av Centerpartiets försvarsexpert Anders Swärd och Folkpartiets Patrik Runarsson, eftersom Miljöpartiet och Vänsterpartiet inte ansågs trovärdiga i försvarspolitiska frågor. Socialdemokraterna och Centerpartiets samarbete frambringade en uppgörelse med stöd från Folkpartiet, som emellertid hade en avvikelser rörande NATO frågan och förslag på att avskaffa värnplikten.¹⁰¹ Varpå det i slutändan var Socialdemokraterna och Centerpartiet som godkände propositionen i riksdagen.

Stor politisk påverkan fick också finansministerns personliga uppgörelse, vilken är redovisat tidigare, genom att de två andra partierna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet, fick en direkt påverkan på beslutet, eftersom de ekonomiska ramarna ändrades.

⁹⁸ Förlorarna i slaget om försvaret: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/9812/02/forsvar.html> 2014-04-22 och Agrell, *Fredens illusioner*, s. 130 och

⁹⁹ Owe Wiktorin, vittnesseminarium den 16 januari 2012, *Förnyelse eller förfall? – Svenska försvaret*, s. 36

¹⁰⁰ Intervju 2014-05-06 med Björn von Sydow

¹⁰¹ Intervju 2014-05-06 med Björn von Sydow

Moderaterna som hade ordförandeskapet i försvarsutskottet, försökte ändra och även avslå regeringens proposition med stöd av Kristdemokraterna, utan framgång.

I en artikel i ”*Tidskrift i sjöväsendet*” uttrycker sig dåvarande riksdagsledamoten Henrik Landerholm ordförande i försvarsutskottet att:

”Jag har i andra sammanhang framfört tesen att det nya säkerhetspolitiska läget med dagligt nyttjande av våra stridskrafter på sitt sätt kräver både *mer* politisk ledning och *mer av* den politiska ledningen.”¹⁰²

Han framhäver även att det borde vara självklart att den strategiska ledningsfunktionen är och förblir en rent politisk uppgift och att det heller inte skall uteslutas en integration av Försvarsmaktens högsta ledning i departementet.¹⁰³

I slutändan blev Landerholm ingen större aktör med inflytande i beslutet, enär han saknade mandat från partiet, eftersom partiet var till vis del splittrat under denna period bl.a. angående innebörden av ovanstående uttalande, och i slutligen drog sig partiet ur processen.¹⁰⁴

Den från regeringen utpekade styrgruppen med företrädare från departementet och försvarsmaktsledningen hade en avgörande roll gällande innehållet i beslutet, eftersom det redovisade materialet gillades och infördes i propositionen.

Andra viktiga aktörer från Försvarsmakten med inflytande över beslutet, var Överbefälhavaren Owe Wiktorin och Generallöjtnant Johan Kihl, chef för högkvarterets strategiavdelning, vilka drev omställningen till insatsförsvaret kraftigast från försvarets sida. Övriga aktörer och samarbetspartner till försvarsministern från Försvarsmakten bestod av Viceamiral Frank Rosenius, ställföreträdande överbefälhavare, Generallöjtnant Göran Gunnarsson, försvarsmaktens talesperson i styrgruppen, och Kontreamiral Torsten Lindh Generalinspektör för marinen med bakgrund som chef för Planeringsstaben.¹⁰⁵

Torsten Lindhs erfarenheter från perioden, var avsaknaden av ett rationellt klimat. Det existerade inte i försvarsmaktsledningen eller på departementet vid tidpunkten för försvarsbeslut 2000. Överbefälhavaren uppfattades stundtals som diktatorisk, som exempelvis vid anskaff-

¹⁰² Landerholm, Henrik, ”Ett gammalt försvar i ett nytt Europa – svensk försvarspolitik i otakt med omvärlden” i *Tidskrift i sjöväsendet*, utges av Kungliga Örlogsmannasällskapet, nr 1 år 2000, s. 29

¹⁰³ Landerholm, H, ”Ett gammalt försvar i ett nytt Europa – svensk försvarspolitik i otakt med omvärlden”, s.29

¹⁰⁴ Intervju 2014-05-06 med Björn von Sydow

¹⁰⁵ Intervju 2014-05-06 med Björn von Sydow och Torsten Lindh

ning av torped 46, där Överbefälhavaren inte tilldelade utvecklingspengar utan gav uppgiften att direktanskaffa. Lindh gick via FMV som fann en torped på marknaden, vilken skulle bli dyrare att anskaffa efter att den anpassats till svenska förhållanden. Överbefälhavaren Wiktorin stod ändå fast vid sitt beslut, att inte avdela medel till anskaffning med vetskapen om vikten av en ny torped för marinen. När nye Överbefälhavaren Johan Hederstedt tillträdde år 2000 gavs det medel till anskaffning efter redovisning av Lindh.¹⁰⁶

Avsaknaden av ett rationellt klimat kan till viss del bekräftas från tidigare erfarenheter, där tidigare chefen för marinledningen fick igenom Visbyprojektet hos tidigare försvarsministern Tage G Peterson. Departementet försvårade processen vilket innebar att beslutet möttes av problem. Handläggare på departementet hade svårt att acceptera att chefen för marinledningen hade direktkontakt med ministern utan att gå via handläggarna, vilket innebar att handläggarna upplevde att de blev marginaliserade i processen. Mot bakgrund av detta tillkom det förslag på ändringar inom ledningsstrukturen inom Försvarsmakten från politiskt håll.¹⁰⁷

Fråga 4: I vilka fora har aktörerna mötts för att diskutera besluten?

Såsom nämnts tidigare var Försvarsmakten och Försvarsutskottet eniga om behoven av reformer. Likväl blev utfallet annorlunda på grund av dåvarande finansministerns egna överenskommelser där forumet var mellan honom och representanter från Vänsterpartiet och Miljöpartiet, där de ekonomiska ramarna ändrade utfallet. I februari år 1999 avbröts följaktligen överläggningarna i försvarsfrågan mellan regeringen och riksdagens partier. Dessa hade inletts som en direkt konsekvens av de ”svarta hålen” som uppstod i Försvarsmaktens budget under år 1998. Regeringen valde istället att göra upp med Centerpartiet med inriktning om att Försvarsmaktens budget skulle reduceras i utbyte mot satsningar på vård och omsorg.¹⁰⁸ Runt detta skapades den styrgrupp som redovisats i arbetet vid ett flertal tillfällen. Ett viktigt forum i försvarsbeslutet var just den mellan styrgruppen och regeringen där styrgruppens resultat inarbetades in i regeringens proposition utan större ändringar. Styrgruppens forum var att hålla diskussionerna i en mindre grupp, i syfte att skapa förutsättningar för en bättre lösning än tidigare och mindre konkurrens i förslagen.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Intervju 2014-05-06 med Torsten Lindh

¹⁰⁷ Intervju 2014-03-26 med Peter Nordbeck.

¹⁰⁸ Motion 2001/02:Fö223, En försvarskommission: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/mot-200102Fo223-En-forsvark_GP02Fo223/?text=true 2014-04-21

¹⁰⁹ Intervju 2014-05-06 med Björn von Sydow

I försvarsmaktsledningens forum presenterades förslaget och möttes av skarpa invändningar från försvarsgrensföreträdarna. Det fanns invändningar mot hur processen gått till, där den skarpaste kritiken kom från marinen och konteramiral Torsten Lindh. Han framhöll att avvägningsprocessen:

”måste vara grundad på en strukturerad och logisk sammanhängande tankegång som skall kunna följas och förstås av den som söker motiven till avvägningen och föreslagen utveckling av Försvarsmakten.”¹¹⁰

Dessa tankegångar hävdade Lindh inte existerade, utan snarare vilade resultatet på ställningstaganden som var irrelevanta, obegripliga eller outtalade. Det hade inte förekommit någon diskussion i militärledningen och presenterade sakargument blev inte bemötta, ännu mindre beaktade. Det fanns inga försök att skapa enighet genom kompromisser, vilket ledde till oenighet i både övergripande startegiska premisser och konkreta avvägningar mellan försvarsgrenar och förbandstyper. I detta forum ansågs att marinstridskrafterna och arméstridskrafterna missgynnats i avvägningen.¹¹¹

Det var en komplex process, där det fanns ett antal olika forum i vilka besluten diskuterades. Hur väl organiserade dessa diskussioner var är svårt att uttala sig om, inte heller vilka påverkansmöjligheter de olika aktörerna hade debatten/diskussionen.

Slutsatser

Utifrån analysen har ett antal exempel påvisat hur olika aktörer påverkat beslutsprocessen och därmed indirekt eller direkt utvecklingen av marinens organisation. Trots att denna modell har inbyggda begränsningar där brister och tillgång till faktaunderlag knappast kan kringgås har diskussion och även historiska exempel kunnat påvisa hur olika aktörer genom sina intresseområden haft möjlighet till påverkan. Med dessa exempel som stöd anser författaren att förklaringsmodellen är lämplig att nyttja när faktorerna bakom politiska beslut studeras.

Det kan konstateras att inom politiken är förlikningar och uppgörelser en realitet för att uppnå ett motsvarande beslut, framförallt när regeringspartierna inte har någon egen majoritet i riksdagen. Vid en minoritetsregering, vilket fallet är i denna undersökning, är behovet av en bred politisk överenskommelse väldigt viktigt för att skapa rätt förutsättningar till beslutsfattning i

¹¹⁰ Agrell, *Fredens illusioner*, s. 136

¹¹¹ Intervju 2014-05-06 med Torsten Lindh och Agrell, *Fredens illusioner*, s. 136

riksdagen vilket också exemplifierats.¹¹² Det är tydligt i detta fall där regeringen valde att gå över blockgränsen för att nå en uppgörelse. Dessutom har det konstaterats att försvarsgrensri-
valitet är något som i allra högsta grad existerar.

Hur kan drivkrafterna bakom den marina utvecklingen förstås och försvarsbeslut 2000 förklaras genom denna förklaringsmodell? Att marinens organisation reducerades kraftigt och där både fast och rörligt kustartilleri avvecklades kan vara ett resultat av en kompromiss eller aktörers påverkan. Utifrån Generalinspektören för marinens perspektiv fanns det inga rationella beslut i avvecklingen av det rörliga 12 cm kustartillerisystemet 12/80. Systemet var det bästa rörliga artilleri Försvarsmakten hade att tillgå, ändock valdes inledningsvis Haubits 77B till förmån för 12/80 systemet. Efter visst övertygande från Generalinspektören mot Överbefälhavaren återfanns 12/80 som system, för att sedan strykas helt. Slutligen var det en politisk styrning som avgjorde. Det var enligt politikerna viktigare att ha en marin närvaro i Göteborg vilket blev på bekostnad av Karlskrona och KA2 där 12/80 hade sitt fäste.¹¹³

Konsekvenserna av att avveckla ett helt system får dramatiska följder eftersom personalen måste sluta eller vidareutbildas och materiel avvecklas. Att återta en förmåga som är avvecklad är både kostsam och tidskrävande. Likaledes är konsekvenserna omfattande för en region att helt avveckla eller flytta en militär inrättning vilket i sin tur påverkar marinens organisation och utveckling. Realpolitisk¹¹⁴ hänsyn får mycket stor påverkan på resultatet.

Anskaffningsbeslutet gällande nya Visbykorvetter får utgöra exempel på hur marina företrädare och politiker påverkat innehållet i marinens utveckling under många år.

Avslutande kan konstateras utifrån analysen att de maktkampsrelaterade drivkrafterna varit mycket starka, där kampen om de ekonomiska resurserna varit avgörande i processen.

¹¹² Intervju 2014-05-06 med Björn von Sydow

¹¹³ Intervju 2014-05-06 med Torsten Lindh.

¹¹⁴ Realpolitik: är ett politiskt synsätt där realistiska resultat anses viktigare än moraliska eller ideologiska principer. Det kan anses vara en synonym till kompromissvillig politik, eftersom kompromisser ofta är grundförutsättning för att uppnå resultat. <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> 2014-04-28

4. Värdering av förklaringsmodellerna och resultatet

I följande kapitel lyfts ett antal slutsatser fram från förklaringsmodellerna, i syfte att värdera dessa mot varandra i en diskussion. Avsikten med detta är att generera en större förståelse för de drivkrafter som påverkade marinens utveckling under aktuell tidsperiod. Dessutom kommer uppsatsens teoretiska utgångspunkt att värderas vilken utgörs av de valda förklaringsmodellerna. Här kommer även förklaringskraften hos modellerna att jämföras mot varandra kopplat till analysen av försvarsbeslutet 2000. Syftet är bl. a. att ta reda på om någon har större eller mindre förklaringskraft och huruvida respektive analys av modellerna konkurrerar eller kompletterar varandra. Inledningsvis kommer förklaring av modellernas aktuella studieobjekt att diskuteras. Därefter följer en diskussion om validitet och reliabilitet i syfte att kvalitetssäkra undersökningen. Slutligen följer en diskussion om marinens utveckling, hur utvecklingen kan förklaras och förståelsen öka för dessa förhållanden.

Modellernas förklaringskraft

Slutsatserna som föredrogs efter respektive perspektivs undersökning var att båda perspektiven går att tillämpa på undersökningar gällande politiska beslutsprocesser. Det rationella aktörsperspektivet grundas på att en handling utförs i syfte att lösa ett strategiskt problem. Aktören och därmed även statsapparaten har ett mål med sin handling.¹¹⁵ Trots denna förenkling är perspektivets förklaringskraft stor då det kan antas att styrande politiker skall utnyttja statens resurser kostnadseffektivt utifrån målsättningarna och rådande hotbild utifrån en säkerhetspolitisk analys. I denna undersökning är det förhållandet mellan politisk beslutsfattning, marinens utveckling och drivkrafterna bakom besluten som analyseras. Det interna maktkampsperspektivet syftar till att förklara hur enskilda formella beslut fattas av statliga myndigheter eller varför ett statligt mönster för beslutsfattning uppstår. Det är nödvändigt att identifiera spelplanen och dess spelare för att visa de koalitioner, underhandlingar och kompromisser som uppstår i syfte att ge en känsla för den förvirring som uppstår. Eftersom undersökningen använder sig av flera förklaringsmodeller med olika utgångspunkter skapas en bättre och mer fullständig förklaring av det som undersöks i jämförelse med om undersökningen enbart använder sig av en modell. Om modellerna skulle förklara samma sak skapas en konkurrens mellan dem. I denna undersökning analyseras drivkrafterna bakom försvarsbeslutet först som ett resultat av påverkan från yttre faktorer som t.ex. den säkerhetspolitiska bedömningen och de ekonomiska förutsättningarna. Därefter genom den andra förklaringsmo-

¹¹⁵ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 15

dellen analyseras samma beslut ur ett perspektiv med de inre faktorernas påverkan, som t.ex. inflytelserika personer eller grupperingar som kan påverka beslutsfattandet. Utvecklat och illustrerat kan det sägas att den första modellen förklarar de ekonomiska reduceringarna och redueringen av antalet marina förband i organisationen som ett resultat av den positiva säkerhetspolitiska utvecklingen i Sveriges närområde. Den andra modellen ger bl.a. tänkbara förklaringar till varför marinens organisation reducerades kraftigt där både fast och rörligt kustartilleri utvecklades och varför fortsatt utveckling sker på vissa specifika områden. Om undersökningen endast valde att enbart använda den rationella förklaringsmodellen skulle det troligen gå att förutspå hur ett rent politiskt beslut, med ekonomiska förtecken, skulle se ut i framtiden. En sådan analys blir dock förenklad.

Med den höga förändringstakten i omvärlden är de yttre faktorerna och uppfattningarna som styr det rationella aktörsperspektivet mycket svåra att förutspå. Skillnaden är annorlunda när det gäller det interna maktkampsperspektivet där styrande faktorer som politisk makt, ekonomi, försvarsgrensrivalitet och självcentrerad måluppfyllnad är sådana faktorer som inte förändrats och sannolikt kommer inte att förändras i någon dramatiskt avseende. Är det möjligt att finna eller förstå motiven eller förklaringarna på alla ingående delar i ett försvarsbeslut som t.ex. försvarsbeslutet 2000 med dess påverkan på marinen? Om så är fallet, är det möjligt att nå en fullständig förklaring till varför marinens utveckling ser ut som den gör? Att skapa en helt optimal förklaringsmodell som enskilt täcker in alla aktörer och alla perspektiv som resulterar i en fullständig förklaring känns inte realistiskt. Utifrån valet av det rationella aktörsperspektivet och det interna maktkampsperspektivet skapar dessa förklaringsmodeller underlag till förklaringar och därmed ökad förståelse.

Sammantaget när det gäller de valda förklaringsmodellernas möjlighet att nyttjas som analysverktyg vid undersökningen av ett komplext ämne som politisk beslutsfattning, krävs det att modellerna belyser beslutsprocessen ur olika synvinklar med olika perspektiv för att ge en rättvisare förklaring i jämförelse med vad som annars skulle varit fallet. Utifrån valet av de två aktuella förklaringsmodellerna uppstår en större förståelse för faktorerna bakom aktuellt försvarsbeslut och vilka drivkrafter som påverkat marinens utveckling. Båda modellerna omfattar en eller flera aktörer som har olika perspektiv på begreppet rationalitet.

Validitet och reliabilitet

För att kvalitetssäkra sina resultat används olika datainsamlingstekniker. Genom dessa tekniker vill man försöka få en uppfattning om hur väl de mäter det man vill mäta. Vanligen används begreppen validitet och reliabilitet för att beskriva hur bra datainsamlingen har fungerat. God validitet och reliabilitet är en förutsättning för att resultaten skall kunna generaliseras till att gälla även andra än de som är undersökta. Validitet är ett svåröversatt fenomen då forskningen arbetar med både teoretiskt och operationellt språk, eftersom problemformuleringen och frågorna ligger på den teoretiska nivån medan undersökningen genomförs på den operationella nivån. Det återkommande problemet blir därför om man empiriskt undersöker det som man på den teoretiska nivån påstås undersöka.¹¹⁶

I denna undersökning eftersträvar författaren en hög validitet, genom att det undersökta materialet är relevant i sammanhanget och då valet av respondenter noggrant valts genom arbetet. Detta innebär att arbetet sannolikt har en god resultatvaliditet givet undersökningens natur. Den aktuelle försvarsministern och den aktuelle Generalinspektören för marinen som båda två deltog före, under och efter beslutsprocessen, samt en tidigare chef för marinledningen som var insatt i beslutsprocessen och hade både inflytande och delaktighet i materielbeställningar som påverkat marinens utveckling har intervjuats. Intervjuerna har bidragit med fakta som inte fanns i det offentliga dokument underlaget samt bekräftat fakta i underlaget och betydelsen av intervjuunderlaget har bidragit till en större förståelse av undersökningen samt bidragit till att besvara frågorna. Fördelen med respondenterna var att de har kunnat diskutera fritt och öppet, eftersom de inte innehar en sådan position idag att deras uttalanden kan äventyra deras professionella framtid. Gällande det empiriska underlaget utgår merparten från regering och riksdag, där propositioner med följda motioner analyserats. För att öka validiteten ser man på problemet ur flera synvinklar eller hämtar information från flera källor. Detta kallas för triangulering. Det innebär att intervjua personer med olika relation till problemet (källtriangulering), eller att analysera materialet med utgång sprunget i olika paradigmer (teori-triangulering). I detta arbete har det skett i och med att materialet har analyserats utifrån olika perspektiv och det har bearbetats ur fler synvinklar då olika partier och respondenter haft olika relationer till problemställningen.¹¹⁷

¹¹⁶ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wägnerud, *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. s. 63

¹¹⁷ Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 260

Är reliabiliteten hög? Är det undersökta materialet analyserat på ett tillförlitligt sätt och är respondenterna pålitliga? Beskrivningen av både respondenterna och det empiriska underlaget visar på en hög reliabilitet. Författaren har varit följsam mot insamlingen av data och har inte påverkats av data under insamlingen, utan följt uppbyggnaden av beslutsprocessen. Detta innebär att arbetet sannolikt har en god resultatvaliditet.¹¹⁸

Marinens utveckling

Den fördelaktiga säkerhetspolitiska utvecklingen i området kan vara en förklaring och ett resultat till de ekonomiska reduceringarna och de omfattande förbandsreduceringarna av marinen. Gemensamt med vetenskapen att marinens utveckling har påverkats av aktörernas olika intressen kopplat till ekonomi, materiel, resurser och politik ökar förståelsen för hur den utvecklas. Att Sverige skulle ha en marin utveckling som inte korrelerar med landets säkerhets- och utrikespolitik upplevs efter denna studie som osannolik.

Undersökningen ger ett antal förklaringar till varför utvecklingen av marinen ser ut som den gör och kompletterar tidigare undersökningar som t.ex Gardestens, vars studie diskuterats tidigare. Komplexiteten i aktuell undersökning tillsammans med dess avgränsningar för med sig att det sannolikt finns fler perspektiv att belysa vilket skulle ge fler och djupare svar.

Sammantaget kan konstateras att marinens utveckling bör studeras ur flera olika perspektiv, eftersom drivkrafterna som påverkat utvecklingen och varför det ser ut som det gör, kan förklaras med hjälp av de använda förklaringsmodellernas perspektiv. En sådan undersökning analyserar fler drivkrafter vilket skapar en helhetsbild som ger en mer rättvisande förklaring till skillnad från en undersökning som endast använder ett perspektiv.

¹¹⁸ Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wägnerud, *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. s. 70

5. Avslutning

Inledningsvis sammanfattas i detta kapitel uppsatsens syfte, frågeställningar, metod och den teoretiska analysmodellen. Därefter redovisas resultatet av undersökningen innan den avslutande diskussionen genomförs, för att därefter avsluta uppsatsen med förslag på vidare forskning.

5.1 Sammanfattning

Syftet med studien har varit att undersöka drivkrafterna bakom marinens utveckling under åren 1999 - 2004. Varför ser marinen ut som den gör? Vilka är drivkrafterna bakom utvecklingen? Drivkraft syftar vanligen på det som förändrar och medför händelseutveckling i samhället. Den som ger sig i kast med att försöka förstå bakomliggande drivkrafter på samhällsnivå upptäcker snart att dessa endast i undantagsfall är isolerade. Istället är de delar av ett komplex, där många aktörer och händelser samverkar.¹¹⁹

För att kunna förklara vilken eller vilka drivkrafter som ligger bakom marinens utveckling efter försvarsbeslutet 2000 (FB00) kommer försvarsbeslutsprocessen att tolkas utifrån två förklaringsmodeller vilka utgör den teoretiska ansatsen i uppsatsen. Motivet till förklaringsmodellerna är att uppsatsen skall behandla en organisations utformning som ett resultat av nationell beslutsfattning. I en analys av förklaringsmodeller är det möjligt att fastslå att det går att finna ett flertal olika modeller som är lämpliga att använda för detta. Dessa modeller kan användas för att granska och tolka ett beslut, en händelse eller ett förlopp, där de direkta konsekvenserna kan ge en såväl direkt som indirekt påverkan inom en organisation. De förklaringsmodeller som används i denna uppsats härrör från Graham Allison's *Essence of Decision*.

För att uppnå syftet med uppsatsen valdes två forskningsfrågor:

- Vilka var drivkrafterna bakom marinens utveckling utifrån ett rationellt aktörsperspektiv?
- Vilka var drivkrafterna bakom marinens utveckling utifrån ett internt maktkampsperspektiv?

Inledningsvis, efter att problemformuleringen, syftet och frågeställningarna redovisats, utvecklades och beskrevs de två förklaringsmodellerna. Förklaringsmodellerna som är vanligen

¹¹⁹ <http://www.synonymer.se/?query=Drivkraft> 2014-03-04

förkommande vid motsvarande studier har anpassats för att kunna användas i denna uppsats som analysverktyg. Därefter har marinens organisation anno 2014 och försvarsbeslutet 2000 beskrivits. Utifrån detta som utgångsvärde har respektive förklaringsmodell med sina respektive frågeställningar och variabler som värderingskriterier tillämpats på den politiska beslutsprocessen som senare ledde fram till försvarsbeslutet 2000. Därefter har de tyngsta drivkrafterna och de respektive förklaringsmodellerna värderats mot varandra i en diskussion med fördjupande analys, för genom detta verifiera de dragna slutsatserna. Syftet var att förklara marinens utveckling under åren 1999 - 2004.

5.2 Resultat

Inledningsvis kan konstateras att uppsatsens svar inte är entydliga. Syftet med studien var att undersöka drivkrafterna bakom marinens utveckling under åren 1999 - 2004. Varför ser marinen ut som den gör? Är utvecklingen anpassad för Sveriges bästa utifrån det säkerhetspolitiska läget eller utgår det från ett politiskt maktspel, där kompromisser genom förhandlingar eller andra påverkansformer är viktigare än Sveriges försvarsförmåga? Med fokus på försvarsbeslutet 2000 har de två förklaringsmodellerna använts för att uttera svaren på frågorna. Genom att välja rätt analysverktyg kan de två modellerna fås att utkristallisera ett resultat som svara upp mot såväl metoden som underlaget. Detta förstärks dessutom genom att de två modellerna tillåts komplettera varandra för att därmed kunna ge ett starkare svar på frågeställningarna och på så sätt även öka förståelsen och förklaringskraften bakom de drivkrafter som haft inflytande över utvecklingen inom marinen.

Fråga ett: Vilka var drivkrafterna bakom marinens utveckling utifrån ett rationellt aktörsperspektiv?

Detta tar sina utgångspunkter i några av de yttre faktorer som påverkat landets utrikes- och säkerhetspolitik. Den säkerhetspolitiska utvecklingen i närområdet bedömdes som gynnsam vilket motiverades med att det inte förelåg någon direkt hotbild om väpnat angrepp från någon annan stat riktad mot Sverige. Denna bedömning gör att den omfattande reduceringen av marinens organisation i antalet förband och enheter finner sin förklaring. I anslutning till eventuella brister på resurser fanns det också en prioritering om vilka uppgifter som skulle lösas, där den ena faktorn var ökade internationella ambitioner och den andra faktorn handlade om ekonomiska medel, vilket är att bedöma som ett kostnadseffektivt sätt för Sverige att utnyttja tillgängliga förband. Eftersom det redan fanns en satsning på teknisk utveckling genom Visbyprojektet säkerställdes och möjliggjordes det också en framtida utveckling i marinen för att

möta nya och okända hot. Arbetssättet bakom det aktuella beslutsunderlaget genomfördes genom att nyttja sakkunskapen i den av regeringen framtagna styrgruppen. Genom att låta styrgruppen utarbeta underlaget och redovisa det för regeringen uppfattas detta som ett rationellt sett att arbeta och därmed borde inte försvarsbeslutets reduceringar komma som någon överraskning. Analysen ger vid handen att de rationella drivkrafterna varit relativt svaga. Eftersom aktörspektivet grundas på att det sker en handling på statlig nivå och att handlingen är en genomtänkt lösning för ett strategiskt problem. Till lösningen skall det finnas en tydlig bild av vad målsättningen är med en handling och hur statens agerande ser ut.¹²⁰ Här har det under analysen visats på andra faktorer som påverkat de rationella drivkrafterna. Dessa faktorer, som de ekonomiska, har till viss del marginaliserat de rationella drivkrafterna och det rationella beslutsfattandet och visar lösningen inte varit helt genomtänkt.

Fråga två: Vilka var drivkrafterna bakom marinens utveckling utifrån ett internt maktkampsperspektiv?

Modellen bygger på att det sker ett individuellt beslutsfattande samt att enskilda individer väljer att agera utifrån sina personliga målsättningar och hur det påverkar handlingarna. Enskilda individer, deras mål och interna konkurrens, kopplat till besluten är det som studeras i denna modell.¹²¹ Utifrån analysen har ett antal exempel påvisat hur olika aktörer påverkat beslutsprocessen och därmed direkt eller indirekt utvecklingen av marinens organisation. Trots att denna modell har inbyggda begränsningar där brister i och tillgång till faktaunderlag knappast kan kringgåas har författaren genom diskussion och även historiska exempel försökt att påvisa hur olika aktörer genom sina intresseområden haft möjlighet till påverkan. Att de olika aktörerna valde att agera på varierande sätt för att tillgodose sina behov, är ett rimligt antagande och kan vara förklaringen till varför marinens organisation reducerades kraftigt och det fasta och rörliga kustartilleriet avvecklades. Det kan även konstateras att politiska kompromisser är ett faktum för att få ett motsvarande beslut till stånd, framförallt då regeringspartiet inte har egen majoritet i riksdagen. När landet har en minoritetsregering, vilket fallet var i denna undersökning, är behovet av en bred politisk överenskommelse ett måste för att kunna fatta beslut i riksdagen vilket också exemplifierats.

Utifrån detta perspektiv kan konstateras att drivkrafterna bakom marinens utveckling utgjordes av de maktkampsrelaterade drivkrafterna, framförallt påverkade av de ekonomiska fak-

¹²⁰ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 15

¹²¹ Allison, & Zelikow, *Essence of Decision*, s. 255

torerna, där de finansiella resurserna skulle omfördelas och beställda materielsystem redan låg. Även de politiska faktorerna spelade en viktig roll, där makten och landets styre stod på spel. Slutsatsen blir den, att de interna maktkampsdryvkrakterna haft starkast påverkan på marinens utveckling och framför allt på processen fram till försvarsbeslutet 2000.

5.3 Avslutande diskussion

Syftet med uppsats har varit att undersöka drivkrakterna bakom marinens utveckling under åren 1999 - 2004 med fokus på och runt försvarsbeslutet 2000. Tanken har inte varit att skapa en fullständig förståelse för varför marinen ser ut som den gör. Däremot kan den ge ett antal möjliga förklaringar till varför den ser ut som den gör. Med stöd av att förklaringsmodellerna kompletterar varandra ökar också förklaringskraften vilket förhoppningsvis bidrar till en större förståelse för undersökningens resultat.

I denna undersökning framgår det hur komplex processen runt politisk beslutsfattning är. Flera olika påverkansfaktorer som ekonomi, försvarsgrensrivalitet och det politiska spelet har betydelse för slutresultatet. Skall man förstå hur utformningen av en militär organisation går till, måste politisk beslutsfattning studeras och även hur de olika aktörernas påverkan spelat in på det slutgiltiga resultatet. Först då kan organisationen sättas in i sitt rätta sammanhang. Även hur aktörerna agerat i de olika sammanhangen kan förstås. Eftersom politikerna strävar efter att få tillräckligt med röster för att vinna nästa val och utöva sin politik, måste Försvarsmaktens olika aktörer slå för sin sak och försvarsgren. Dessa förutsättningar måste finnas med i beräkningarna vid studier av militära eller andra organisationer.

5.4 Förslag på vidare forskning

Denna uppsats har fokuserat på drivkrakterna bakom marinens utveckling och hur beslutsprocessen har påverkat eller påverkats av rationella beslut eller av interna maktkampsbeslut. Utifrån försvarsbesluten och regleringsbrev under 2000-talet har marinen skapats till den organisation som ingår i IO 14. Förslag till vidare forskning är att titta vidare på IO 14 genom regleringsbrev från 2009 till 2014¹²² och i synnerhet på marinens förmågor kopplat till uppgifter, i Kungliga Krigsvetenskapsakademien genomfördes den 14 februari 2013 ett vintersym-

¹²² Regeringen. *Regleringsbrev 2009 2010, 2011, 2012, 2013, 2014* (Stockholm: Regeringen, 2008-2013)

posium om *"Det operativa dilemmat"*¹²³ där utgångspunkten låg på försvarsbeslut 09 kopplat mot följande frågor:

- Råder det en trovärdig balans mellan säkerhetspolitisk doktrin och försvarets styrka?
- Kan IO 14 försvara hela landet?
- Skapar IO 14 en trovärdig förutsättning för att kunna ta emot hjälp?

Med utgångspunkt i detta vintersymposium anser författaren av denna uppsats att det finns ett mycket intressant forskningsområde: Hur har FB 09 påverkat, bakgrund till besluten, vilka utmaningar står marinen inför och hur skall marinen organiseras på bästa sätt för att lösa ställda uppgifter?

Saknas i IO 14 - även om de "30 miljarderna" tillförs

- LV-robot med medellång räckvidd
- Sjömålsrobot ny
- Delar av ubåtsjaktförmåga (sonarbofartyg, fasta sensorer, vapen (torped))
- Förmåga att verka uthålligt och mer framskjutet till sjöss (större fartyg, fler fartyg)
- Logistik (uppbyggnad av basområde eller inköp av fartyg)
- Fåtalsproblematik (växlingstal internationellt 4:1). Besättningar måste få vila.

Vintersymposium 14 februari 2013

Kungl. Krigsvetenskapsakademien

Bilden är tagen från presentationen som hölls under vintersymposium 2013 på Kkrva..¹²⁴

¹²³ <http://kkrva.se/det-operativa-dilemmat/>

2014-03-28

¹²⁴ <http://kkrva.se/bildspel-fran-vintersymposiet-2013/> hämtad 2014-03-28

Litteratur och referensförteckning

Intervjuer

Lindh, Torsten; Generalinspektör för marinen 1998 – 2001, intervju genomförd 2014-05-06. Anteckningar återfinns i uppsatsskribentens ägo.

Nordbeck, Peter; Chef för marinledningen 1995-1998, intervju genomförd 2014-03-26. Anteckningar återfinns i uppsatsskribentens ägo.

Von Sydow, Björn; Försvarsminister 1997 – 2002, intervju genomförd 2014-05-06. Anteckningar återfinns i uppsatsskribentens ägo.

Litteratur

Agrell, Wilhelm, *Fredens illusioner* (Stockholm: Atlantis, 2010)

Allison, Graham & Zelikow, Philip, *Essence of Decision* (New York: Longman, 1999)

Angelöw, Bosse & Jonsson, Thom, *Introduktion till socialpsykologi*, 2 uppl. (Lund: Studentlitteratur, 2000)

Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, 5 uppl. (Malmö: Liber AB, 2002)

Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik; Wägnerud, Lena *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3 uppl. (Stockholm: Norstedts Juridik AB, 2007)

Landerholm, Henrik, ”Ett gammalt försvar i ett nytt Europa – svensk försvarspolitik i otakt med omvärlden” i *Tidskrift i sjöväsendet*, utges av Kungliga Örlogsmannasällskapet, nr 1 år 2000

Rosenius, Frank, ”Försvarsbeslut 2000 - utmaningar och risker” i *Tidskrift i sjöväsendet*, utges av Kungliga Örlogsmannasällskapet, nr 2 år 2000

Salomonsson, Lars, ”Visbysystemet – tänkt och verklig utveckling” i *Tidsskrift i sjöväsendet*, utges av Kungliga Örlogsmannasällskapet, nr 3 år 2008

Yin, Robert K. *Case Study Research: Design and Methods*, 3 uppl. (Thousand Oaks: Sage publications, 2003)

Försvarsmaktsdokument

Försvarsmakten, *Militärstrategisk doktrin*, (Stockholm: Försvarsmakten, 2002)

Försvarmakten, *Doktrin för marina operationer*, (Stockholm: Försvarmakten, 2005)

Försvarmakten, *Försvarmaktens utvecklingsplan 2012-2021* (FMUP 12). HKV 2011-02-04
23 320.52470

Regering & Riksdag

Försvarsdepartementet,(2010), Inriktningsbeslut för Försvarmakten 2010-2014

Regeringens proposition 1999/2000:30, *Det nya försvaret*. (Stockholm: Regeringen, 1999)

Regeringens proposition 2004/05:5, *Vårt framtida försvar*. (Stockholm: Regeringen, 2004)

Regeringens proposition 2008/09:140 *Ett användbart försvar*. (Stockholm: Regeringen, 2007)

Regeringen. *Regleringsbrev 2007*, (Stockholm: Regeringen, 2006)

Regeringen. *Regleringsbrev 2009*, (Stockholm: Regeringen, 2008)

Regeringen. *Regleringsbrev 2010*, (Stockholm: Regeringen, 2009)

Regeringen. *Regleringsbrev 2011*, (Stockholm: Regeringen, 2010)

Regeringen. *Regleringsbrev 2012*, (Stockholm: Regeringen, 2011)

Regeringen. *Regleringsbrev 2013*, (Stockholm: Regeringen, 2012)

Regeringen. *Regleringsbrev 2014*, (Stockholm: Regeringen, 2013)

Internet

Vår försvarsförmåga: <http://kkrva.se/bildspel-fran-vintersymposiet-2013/> 2014-02-19

Motion 2000/01:Fö307, Förvarsbeslut: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/mot-200001Fo307-Forsvarsbesl_GO02F%C3%B6307/?text=true 2014-02-19

Kungliga örlogsmannasällskapet: <http://www.koms.se/arkiv/> 2014-02-19

Det nya försvaret: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/3241> 2014-02-20

FM årsredovisningar: <http://www.forsvarsmakten.se/sv/om-myndigheten/dokument/arsredovisningar/> 2014-02-23

Försvarmaktens grundorganisation: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/02/98/35/03888b72.pdf> 2014-03-03

Drivkraft; <http://www.synonymer.se/?query=Drivkraft> 2014-03-04

- Försvar av Sverige; http://www.svd.se/nyheter/inrikes/folkpartiet-vill-skapa-ny-varnplikt_8891990.svd 2014-03-21
- Vintersymposiet 2013: <http://kkrva.se/bildspel-fran-vintersymposiet-2013/> 2014-03-28
- Operativa dilemmat: <http://kkrva.se/det-operativa-dilemmat/> 2014-03-28
- Försvarsmaktens omställning;
http://www.riksrevisionen.se/PageFiles/18998/RiR_2014_4_F%c3%b6rsvarets%20omst%c3%a4llning_Anpassade.pdf 2014-04-15
- Motion 2001/02:Fö223, En försvarskommission: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/mot-200102Fo223-En-forsvarsk_GP02Fö223/?text=true 2014-04-21
- Förlorarna i slaget om försvaret: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/9812/02/forsvar.html> 2014-04-22
- Försvarsutskottets verksamhet riksmötet 1999/2000: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Verksamhetsberattelser/Forsvarsutskottets-verksamhet-_GNA1C3A/ 2014-04-2
- Motion med anledning av prop. 1999/2000:30 Det nya försvaret:
http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Ovriga-dokument/Ovrigt-dokument/med-anledning-av-prop-199920_GN02Fö18/ 2014-04-23
- Förnyelse eller förfall? Vittnesseminarium:
<http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:621002/FULLTEXT01.pdf> 2014-04-24
- Realpolitik;<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> 2014-04-28

Uppsatser

Börjesson, Dick, "Försvarsmakten och svensk maritim politik - "en lycklig skilsmässa?", (Stockholm: Försvarshögskolan, 2005)

Dahlmark, Tomas, "Internationaliseringen av den svenska Försvarsmakten sett ur ett policy-perspektiv med fokus på åren 1992-2001", (Stockholm: Försvarshögskolan, 2002)

Edling, Per, "Ubåtsjaktförmågans utveckling under 1980- talet – ett resultat av yttre hot eller interna intressen" (Stockholm: Försvarshögskolan, 2010)

Gardesten, Patrik, "Marinens insatsorganisation – i vems intresse? (Stockholm: Försvarshögskolan, 2006)

Hörnfeldt, Anders, "Ubåtsjaktförmågans utveckling i svenska flottan 1945 till 1949",
(Stockholm: Försvarshögskolan, 2012)

Lindblad, Fredrik, "*Doktrin för marina operationer - är den relevant för Amfibiekåren?*"
(Stockholm: Försvarshögskolan, 2011)

Mattsson, Michael, "*Luftvärnets utveckling sedan millennieskiftet*" (Stockholm: Försvarshögskolan, 2013)